

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Překlad odborného textu z právní oblasti
s komentářem a překladovým slovníkem**

Maryja Kalita

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra germanistiky a slavistiky

Studijní program Filologie

Studijní obor Cizí jazyky pro komerční praxi

Kombinace angličtina – ruština

Bakalářská práce

**Překlad odborného textu z právní oblasti
s komentářem a překladovým slovníkem**

Maryja Kalita

Vedoucí práce:

Mgr. Libuše Urieová

Katedra germanistiky a slavistiky

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: "Překlad odborného textu z právní oblasti s komentářem a překladovým slovníkem" vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

Plzeň, duben 2018

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. Libuši Urikové za čas strávený nad mou prací a cenné připomínky.

Obsah

Úvod	1
1 Analýza výchozího textu	2
1.1 Obecná charakteristika	2
1.2 Lexikální prostředky	3
1.3 Morfologická struktura textu	3
1.4 Syntaktická struktura textu	5
1.5 Extralingvistické prvky	7
1.6 Funkční styl	7
2 Vymezení funkčních stylů	8
2.1 Odborný styl	8
2.2 Administrativní styl	10
2.3 Právní styl	11
3 Překlad a ekvivalence	13
3.1 Teorie překladu a ekvivalence	13
3.2 Překladatelské postupy	14
3.3 Překlad odborného textu	16
4 Překlad	18
5 Překladatelský komentář	29
5.1 Překlad názvu státu	29
5.2 Překlad odborných termínů	29
5.3 Překlad preambule	30
5.4 Lexikálně-sémantické transformace	30
5.5 Gramatické transformace	31
5.6 Lexikální a lexikálně-gramatické transformace	35
6 Závěr	37
7 Seznam literatury a internetových zdrojů	39
8. Resumé	43
Přílohy I, II	

ÚVOD

Téma bakalářské práce „Překlad odborného textu z právní oblasti s komentářem a překladovým slovníkem“ bylo vybráno s ohledem na studijní zaměření autorky a také s přihlédnutím k faktu, že by se překladatelstvím i nadále ráda zabývala.

Překlad právního textu je vždy výzva. Pro praktický překlad je nezbytné se seznámit s teorií překladu a odborného překladu v právní praxi. To nám umožňují díla známých teoretiků překladu J. Levého, D. Žváčka, D. Knittlové, E. Vysloužilové i dalších. Právní text musí být jasně a jednoznačně formulován a překlad tomu pochopitelně musí odpovídat. Cílem této práce je překlad odborného textu z právnické oblasti. Překládat budeme část Ústavy Běloruské republiky z jednoho z jejích úředních jazyků (ruštiny) do českého jazyka. Podle informací Velvyslanectví Republiky Bělarus v Praze nebyl tento text dosud do češtiny přeložen.

Ústava je v současnosti základním právním textem pro většinu států a teprve z ní vychází ostatní závazné právní texty. Tato práce se navíc zabývá ústavou státu, jenž je často kritizován za porušování lidských práv a dává tak možnost nahlédnout do dokumentu, který se tváří jako závazný, ale bohužel ne vždy se dodržuje.

Práce má i několik dílčích cílů: analýzu výchozího textu, sestavení překladového slovníku ke zkoumanému tématu v rámci analyzovaného textu a vytvoření překladatelského komentáře. Nejprve provedeme analýzu výchozího textu, ve které si určíme zdroj, adresáta i funkci textu a vytyčíme jeho specifické rysy. Poté se zaměříme na teorii potřebnou pro překlad a shromáždíme poznatky o odborném stylu, stylu administrativním, zařazení právního stylu a samozřejmě teorii překladu a překladatelských metodách a postupech. Zmíníme i základní rysy terminologie. K překladu použijeme vědeckou a odbornou literaturu zabývající se překladem v právní praxi a slovníky – výkladové, terminologické, rusko-české i česko-ruské. Text překladu je součástí práce a výchozí text je Přílohou II této práce. Přílohou I bude překladový slovník obsahující slova z textu.

Vybrané téma je aktuální. Překlad textů z právní oblasti je dnes významným odvětvím překladu, přestože ve 20. století byl pro překladatele lukrativnější umělecký překlad. Vznik EU a obecně diplomatické vztahy mezi státy však podnítily rozvoj překladu právních textů i administrativních. Ovšem texty z běloruského prostředí ať už z ruštiny nebo z běloruštiny se do češtiny překládají velmi zřídka. Tato práce je jedním z prvních kroků tímto směrem.

1 ANALÝZA VÝCHOZÍHO TEXTU

1.1 Obecná charakteristika

Nejvyšším zákonem Běloruské republiky, základem jejího právního řádu a zároveň výchozím textem této práce je Ústava Běloruské republiky (Příloha II). Jako každý text zákona i tento je v souladu s rysy stylu přehledný, jasně uspořádaný, má logickou strukturu. Přehlednosti napomáhají nadpisy a členění do článků a odstavců.

Text obsahuje název dokumentu, datum vydání, poznámku o provedených změnách v závorce, preambuli neboli slavnostní úvod a text Ústavy. Celý text Ústavy je rozčleněn na oddíly a články. Pro účely bakalářské práce byl vybrán pouze určitý úsek textu, konkrétně prvních dvanáct stran, tedy přibližně třetina celkového textu. Tento úsek zahrnuje první dva oddíly a šedesát tři články. Oddíly jsou očíslovány římskými číslicemi a na řádku pod tímto označením je také název. Články jsou pouze očíslovány latinskými číslicemi.

Po stránce tematické odpovídá daný text typickému obsahu Ústavy. Výchozí text obsahuje dva oddíly – Základy ústavního pořádku a Společnost, osobnost, stát. Oba oddíly jsou tematicky provázané. Najdeme zde charakteristiku daného státu a práva, principy veřejné moci, charakteristiku postavení člověka a občana a vztah společnosti a státu k jedinci. Přesto, že se zabýváme překladem jen části textu, můžeme si zmínit i témata, kterými se zabývá zbytek textu - organizace státní moci, základy struktury státních orgánů a vertikální dělba moci ve státě. Z pohledu občana ČR je zajímavý také fakt, že na rozdíl od ústavního pořádku ČR, jehož součástí je Listina základních práv a svobod, v Bělorusku tomu tak není a práva a svobody občanů jsou upraveny přímo v samotné Ústavě.

Adresáty textu jsou všichni občané Běloruské republiky a všechny ostatní osoby přebývající na území Běloruské republiky, jinými slovy široká veřejnost. Pro právní texty tohoto typu je typické, že autor je zcela upozaděn a neuvádí se.

Funkcí Ústavy je určit práva a povinnosti občanů i státu, které musí každý znát a dodržovat. Text musí být tedy srozumitelný pro všechny, nejen pro úzkou skupinu odborníků. Zdrojem výchozího textu je legislativa Běloruské republiky. Stejně jako pro mnoho jiných států i pro Bělorusko představuje Ústava hlavní dokument právního řádu a základ pro další právní odvětví.

1.2 Lexikální prostředky

Díky lexikálním prostředkům můžeme zhodnotit text po stránce významové, funkční i stylové. Vzhledem k tomu, že se zabýváme právním textem, není pro text charakteristická četnost rozmanitých lexikálních prostředků, naopak vidíme, že je žádoucí opakování výrazů, termínů či dokonce celých konstrukcí.

Celý text je psán spisovným jazykem. Jsou použity stylisticky neutrální prostředky, tedy všeobecně srozumitelné jazykové prostředky. Příkladem jsou slova: *человек, столица, город, семья, детство, работа, здоровье*. V textu najdeme velké množství abstraktních podstatných jmen, např.: *ответственность, самоопределение, свобода, независимость*.

Stylisticky zabarvené prostředky jsou zastoupeny odbornými termíny z oblastí práva, politologie a sociálně-politické sféry: *демократия, идеология, выборы, общепризнанные принципы международного права, закон, законодательство, нормативный акт, юридическая сила*.

Z lexikální zásoby státoprávní oblasti můžeme v textu najít také celou řadu internacionalizmů, tedy slov nebo výrazů vyskytujících se v několika jazycích a majících v nich stejný nebo velmi podobný význam¹: *конституция, республика, субъект, территория, демократия, институт, идеология*.

Termíny i internacionalismy jsou typickými jazykovými prostředky odborného stylu. Jsou to odborná označení, která mají v určitém oboru ostře vymezený význam. Terminologie napomáhá přesnému a jednotnému vyjadřování napříč celým oborem.

1.3 Morfologická struktura textu

Celý text je psán v přítomném čase. Minulý čas se vyskytuje pouze v slovesných tvarech příčestí či přechodníků. Budoucí čas nenajdeme v textu vůbec. V ruském jazyce se čas používaný v textech tohoto typu označuje také jako „настоящее вневременное“.² Tento čas indikuje, že tvrzení platí pro minulý, přítomný i budoucí čas.

V textu se opakuje omezené množství sloves, která se vyskytují ve valné většině, buď ve formě třetí osoby jednotného či množného čísla nebo ve formě infinitivu. Časté jsou pasivní

---

¹ Slovník cizích slov [online]. 2005-2006 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>

² ProMetod.ru, Методические материалы по русскому языку и культуре речи [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: http://prometod.ru/index.php?type_page&katalog&id=976&met7

konstrukce a zvrtná slovesa. Výrazně častěji se používají nedokonavá slovesa. Velmi hojně se kromě infinitivů vyskytují i další neosobní formy sloves, což jsou příčestí a přechodníky, důvodem je prostý fakt, že plní funkci větných kondenzátorů.

Používá se omezený okruh výrazových prostředků. Nejčastěji se opakují konstrukce, které určují práva a povinnosti občanů nebo naopak určují, co občané činit nesmí, tedy konstrukce vykonávající direktivní a informativní funkci. Uveďme si několik takových konstrukcí:

Граждане Республики Беларусь имеют право, каждый имеет право, каждому гарантируется, каждый обязан, никто не может, не допускается.

Příklady příčestí ve funkci větných kondenzátorů:

„Запрещается создание и деятельность политических партий, а равно других общественных объединений, имеющих целью насильственное изменение конституционного строя либо ведущих пропаганду войны, социальной, национальной, религиозной и расовой вражды.“ (Статья 5.)

V textu se často vyskytují zmíněné pro ruštinu zcela běžné přechodníky:

„Политические партии, другие общественные объединения, действуя в рамках Конституции и законов Республики Беларусь, содействуют выявлению и выражению политической воли граждан, участвуют в выборах.“ (Статья 5.)

Text se vyznačuje nominálním způsobem vyjadřování. Tento jev nazýváme také jmenným charakterem vyjadřování nebo vysokou frekvencí jmenných konstrukcí v textu. V praxi to znamená, že se v textu velmi častěji vyskytují substantiva, adjektiva a substantiva s adjektivy ve funkci přívlastku. Vysoká frekvence jmenných konstrukcí se odráží i ve větné stavbě a také způsobuje, že četba takového textu je poměrně náročná. K vysoké frekvenci jmenných konstrukcí významně přispívají slovesná substantiva neboli podstatná jména slovesná nebo celé multiverbizované jednotky, které je obsahují. Příkladem nominálního způsobu vyjadřování je tato věta:

„Статья 1. Республика Беларусь – унитарное демократическое социальное правовое государство.“

Příklady slovesných substantiv: *создание, развитие, исполнение, выявление, разделение, соответствие.*

Dále se v textu vyskytují sekundární předložky a předložkové výrazy, konkrétně jmenné předložky. V ruštině jsou jmenné předložky odvozeny od podstatných jmen nebo přídavných

jmén, například: *путем, согласно, в целях, в случае*. Jmenný charakter vyjadřování a druhotné předložky napomáhají explicitnosti vyjadřování.

Právě kvůli zmíněným jevům, ve kterých podstatná jména nabývají většího významu pro celkový text, dochází k opačnému jevu u sloves. „Desemantizace slovesa je oslabení nebo ztráta lexikálního významu, za účelem zdůraznění abstraktnosti a všeobecnosti odborného stylu, což je spojeno s tím, že slovesa mají v tomto stylu funkci propojit text. Příkladem jsou slovesa jako *быть, являться, составлять, обладать, определяться, представляться*. Proto ve výrazech, které obsahují sloveso a podstatné jméno, nese významový komponent podstatné jméno a sloveso plní jen gramatickou roli (označuje děj v nejširším slova smyslu, poskytuje informaci o osobě, čísle a slovesném způsobu). То souvisí se snahou používat v právním jazyce slovesné tvary, ve kterých je oslaben význam času, osoby, čísla.“³ Uveďme si příklad z textu: *недра, воды, леса составляют исключительную собственность государства*. (Статья 13.)

1.4 Syntaktická struktura textu

V této kapitole se budeme zabývat strukturou vět a funkcí v nich obsažených několikanásobných členů. V textu se vyskytují jak jednoduché věty dvoučlenné a jednočlenné, tak souvětí různých typů. Všechny věty jsou rozvité, to znamená, že se v textu nevyskytuje žádná věta, která se skládá pouze z podmětu a přísudku. Věty mají objektivní (přímý) pořádek slov. V textu se vyskytují pouze oznamovací věty, které plní direktivní a informativní funkci. Věty rozkazovací a tázací nejsou v textu tohoto charakteru vhodné.

Většinu vět v textu klasifikujeme v ruštině jako věty jednoduché. V tomto směru bude mezi výchozím a cílovým textem velký rozdíl, protože věty, jejichž strukturu v ruštině rozvíjí konstrukce s přechodníky, příčestími či několikanásobnými větnými členy, budou muset být přeloženy do češtiny jako souvětí. Takových vět najdeme v textu mnoho. Věty obsahující konstrukce s příčestími a přechodníky umožňují zhustit množství předávané informace a rozvinout ji ve větě více a na menším prostoru než složité vedlejší věty. Několikanásobné větné členy umožňují textu předat jasně naformulovanou a přesně vymezenou informaci či sdělení. Také je důležité, že se často vyskytují ve funkci podmětu, přísudku a předmětu, ale

---

³ ProMetod.ru, Методические материалы по Русскому языку и культуре речи [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: http://prometod.ru/index.php?type_page&katalog&id=976&met7

i dalších větných členů. Uvedme si několik příkladů jednoduchých vět, ve kterých jsou použité výše zmíněné prostředky.

Věta obsahující příčestí:

„Осуществление предусмотренных настоящей Конституцией прав и свобод личности может быть приостановлено только в условиях чрезвычайного или военного положения в порядке и пределах, определенных Конституцией и законом.“ (Статья 63.)

Věta s několikanásobnými větnými členy ve funkci podmětu:

„Государство, все его органы и должностные лица действуют в пределах Конституции и принятых в соответствии с ней актов законодательства.“

Věta s několikanásobnými větnými členy ve funkci přísudku:

Республика Беларусь обладает верховенством и полнотой власти на своей территории, самостоятельно осуществляет внутреннюю и внешнюю политику.

Республика Беларусь защищает свою независимость и территориальную целостность, конституционный строй, обеспечивает законность и правопорядок.
(Статья 1.)

Dalším jevem, který je v ruštině běžný, ale pro češtinu je netypický, jsou věty, ve kterých je přísudek vyjádřen podstatným jménem, a jednotlivé části věty jsou spojeny pomlčkou.

„Охрана природной среды – долг каждого.“ (Статья 55.)

„Защита Республики Беларусь – обязанность и священный долг гражданина Республики Беларусь.“ (Статья 57.)

Po syntaktické stránce je důležité zmínit rysy, které jsou právním textům vlastní: standardizaci a unifikaci textu, včetně standardizace použitých syntaktických struktur. V jazyce zákona musí být věty zcela jednoznačné, dvojsmysly jsou nepřijatelné a i to je důvodem pro celkovou standardizaci právního jazyka. Na rozdíl od uměleckého textu, kde se vyhýbáme opakování slov a snažíme se o co nejrozmanitější vyjádření, v textu právním je žádoucí používat stále stejné výrazy nebo ještě lépe termíny. Text se proto vyznačuje vysokým stupněm unifikace, což umožňuje zjednodušení komunikace napříč právním jazykovým společenstvím. Kvůli této snaze o jednotné úsporné, ale jednoznačné vyjádření se tak ustálily určité obraty, spojení a šablony. To znamená, že v textu existují výrazy, které autor nevytváří a nejsou nijak nové ani originální, naopak jsou to ustálené formulace, které se

v tomto typu textu používají zcela běžně. Příklady takových standardizovaných syntaktických struktur: *в формах и пределах, определенных Конституцией, наказываются согласно закону, в соответствии с законом, в рамках Конституции и законов Республики Беларусь, если иное не предусмотрено / определено.*

„Právní styl, stejně jako například styl administrativní, je výborným příkladem toho, jak vypadá standardizace jazyka. Standardizace jazyka napomáhá stejnému účelu jako terminologie a tím je vytvoření jednotného způsobu komunikace v určitém jazykovém prostředí, tedy koordinaci a kompatibilitě. Proces standardizace neboli zavádění standardu probíhá, buď zavedením standardu, nebo ustálením převažujícího užívaného výrazu, což je častější způsob.“⁴

1.5 Extralingvistické prvky

Analyzovaný text je rozdělen na dva oddíly, jejichž nadpisy jsou vyvedeny tučně, velkými písmeny a očíslovány římskými číslicemi, a šedesát tři články, pro které je použito číslování latinskými číslovkami. Tato struktura napomáhá přehlednosti textu. Logičnost a neexpresivnost textu je zajištěna používáním terminologie, spisovného jazyka a právě výše zmíněných standardizovaných struktur a celkovou standardizací právního jazyka.

1.6 Funkční styl

Vybraný text má odborně-sdělnou a řídicí funkci. Text má promyšlenou logickou strukturu, strohou grafickou úpravu a témata na sebe v textu navazují. Používají se výhradně spisovné jazykové prostředky, termíny z oblasti právní a státoprávní. Text je objektivní, jednoznačný, úplný, přesný a přehledný. Charakteristické jsou ustálené formulace nebo šablony, které se v textu opakují. Citovost se neuplatňuje, expresivní výrazy se nevyskytují (s výjimkou jednoho).

Na základě těchto rysů můžeme konstatovat, že se text nachází na pomezí odborného a administrativního stylu. Přestože samotný právní styl se v češtině řadí do stylu odborného, vymežíme si jak styl odborný, tak styl administrativní a nakonec i právní styl.

---

⁴ Студепедия [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://studopedia.org/index.php?vol=1&post=7120>

2 VYMEZENÍ FUNKČNÍCH STYLŮ

2.1 Odborný styl

Odborný styl je často nazýván stylem naučným. Cílem odborného textu je především podat přesnou, jasnou a pokud možno úplnou informaci, popřípadě přehledně zformulovat výsledky vědeckého bádání a poskytnout zpracované výsledky adresátovi. Používá se popisného, výkladového a úvahového slohového postupu. Odborný styl vykonává funkci odborně sdělnou.

„Mezi základní prostředky odborného stylu patří: užívání termínů (přitom termíny mohou mít mezinárodní charakter) a jazykových šablon; tendence k abstraktnímu vyjadřování; silné potlačení komunikujícího subjektu ve prospěch objektivnosti textu; syntaktická explicitnost; syntaktická kondenzace; textová koherence; propracované horizontální a vertikální členění textu; použití grafických symbolů pro zpřesnění a zkrácení textu.“⁵

I odborné texty jsou však relativně různorodé. Existuje jich totiž několik druhů: vědecké, učební, populárně naučné a esejistické. Z tohoto rozdělení vidíme, že odborné texty se liší mírou jejich odbornosti a okruhy adresátů, kterým jsou určeny. Přesto pro všechny uvedené typy odborných textů platí několik základních rysů: věcná správnost, úplnost, přesnost, přehlednost, připravenost, spisovnost, jednoznačnost vyjádření, jazyková bohatost, jazyková strohost, výskyt termínů, důraz na autorství a citaci pramenů. Pro vědecké a učební texty je typická objektivita, pro populárně naučné a esejistické ne zcela.

Pro syntax odborného stylu jsou typické jmenné konstrukce. Jednoduché věty jsou hutné a sevřené. V češtině existuje také specifický pořádek slov – jádro výpovědi se nachází na konci oznamovací věty. Typická je také složitá větná stavba souvětí, heslovité vyjadřování, vsuvky, citace a větná kondenzace – konstrukce s podstatnými jmény slovesnými, polovětné konstrukce s příčestími. Používají se těsná spojení a také grafické znázornění a oddělení odstavců. Důležité je zmínit i explicitnost vyjadřování významových vztahů.

Odborný styl se obvykle realizuje v písemné formě, přednášky, referáty a další ústní projevy jsou pouze druhotnou formou realizace. Stejně jako administrativní styl je i styl odborný především monologický, což znamená, že neexistuje zpětná vazba, čtenáři nepomáhá kontext

---

⁵ JELÍNEK, M. Styl odborný. In Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.). Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Lidové noviny, 2002. s. 454 – 456.

situace a autor nemůže spoléhat na pomoc intonace, gest a mimiky. Každý odborný projev proto musí být formálně i obsahově úplný a srozumitelný.

„Tomu napomáhá uspořádání výrazů, členění textu a návaznost vět. Používá se konektorů, odkazovacích a ukazovacích výrazů a hlavně podřadných spojek, protože tím se dosáhne hierarchizace textu. Ve vědeckém stylu je nutné, aby byly vyjádřeny vztahy mezi větami, zejména okolnostní. Jinak je syntax poměrně chudá. Odpadá jiný než objektivní pořádek slov, odpadá střídání slovesných aktualizacích kategorií, střídání osobních zájmen, nepoužívá se neobvyklých nebo expresivních konstrukcí. Věty jsou podobně jako v administrativním stylu poměrně uzavřené celky s logickou pevnou kostrou, s koncentrovanou skladbou, která je do značné míry stereotypní.“⁶

Slovní zásoba odborného stylu se vyznačuje odbornými názvy a termíny. Vyskytují se termíny (jednoslovná pojmenování) a terminologická sousloví (víceslovná pojmenování). Často se vyskytují také shrnující názvy a diferencující výrazy. Další používané jazykové prostředky vyskytující se v tomto stylu jsou multiverbizace, zkratky a značky. Významnými lexikálními prostředky jsou také vysoká frekvence podstatných jmen a přejatá slova (cizojazyčné termíny).

Termíny jsou na první pohled nejvýraznějším znakem odborného stylu. Podporují celkovou objektivnost a neexpresivnost stylu. Konkrétní systémy termínů, ale i nauka o termínech se označují slovem terminologie. Požadavky kladené na terminologii jsou v podstatě stejné jako požadavky kladené na odbornou literaturu:

- jednoznačnost a významová přesnost
- ustálenost (neměnnost významu)
- ústrojnost a úkonost
- omezené využití
- internacionálnost – pozitivní na mezinárodních termínech je dlouhá životnost, naopak problémem jsou různé významy pro jeden termín v jednotlivých jazycích.

Termíny tedy dělíme na jednoslovné (*svrchovanost*) a víceslovné (*právní řád*). Zvlášť vyčleňujeme také termíny přejaté, do kterých patří i termíny mezinárodní (*analýza*).

---

⁶ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladau*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6. s. 137.

2.2 Administrativní styl

Tento styl se začal z odborného stylu vyčleňovat teprve od druhé poloviny 20. století a často se také označuje za styl jednací či úřední, protože se používá při věcné komunikaci na úřadech. Společnými rysy administrativních a odborných textů jsou standardizace a unifikace textů, objektivnost, neexpresivnost, věcná správnost a objektivnost. Avšak na rozdíl od stylu odborného se styl administrativní vyznačuje stručností, snadností a rychlostí zpracování textů a opomínáním autorství. Autor ustupuje do pozadí a není pro tyto texty vůbec podstatný. Text je zcela neosobní a maximálně objektivní. Prvky subjektivního vyjadřování se projevují jen výjimečně např. v pozvánkách.

Administrativní styl se realizuje v drtivé většině případů v psané podobě, protože texty tohoto stylu by měly být předem připravené, srozumitelné a ve velké většině i relativně stručné. Adresátem administrativního textu může být jak právnická tak fyzická osoba nebo dokonce instituce. Administrativní texty mají direktivní, regulativní, normativní a standardizovaný charakter. Standardizovaný charakter znamená, že existující texty slouží jako šablony, vzorce pro texty nové. Administrativní styl má informativní, řídicí a správní funkci. Příklady takových textů jsou různorodé, počínaje texty, poskytujícími informace o institucích nebo o tom jak podat žádost či stížnost, přes samotné předtištěné formuláře až po zákony, předpisy a nařízení, neboli texty stanovující normy. Tento styl se tedy někdy protíná s odborným stylem (text zákona) nebo publicistickým stylem (inzerát).

Z hlediska extralingvistického by administrativní texty měly být přehledně strukturovány. Grafická podoba i kompozice takových textů je obvykle ustálená a není zde prostor pro žádnou různorodost. I v rovině syntaktické se viditelně projevuje snaha o stereotypní, úsporné, ale jednoznačné vyjádření, kterého je dosaženo používáním ustálených obrátů, frází, šablon a syntaktických vzorců. Hojně se objevují pasivní konstrukce a multiverbizované jednotky. Ve formulářích se uplatňuje především heslovité vyjadřování. V lexikální rovině tomu přispívá také používání zkratk, zkratkových slov a značek. Obecně je slovní zásoba tohoto stylu omezená a vyznačuje se užíváním termínů jak administrativních, tak termínů z oblasti, ke které se váže daný text.

Co se týče morfologické charakteristiky, používá administrativní styl výhradně spisovný jazyk, dodržují se pravopisné normy s výjimkou citací a velkých písmen u důležitých pojmů (*Kupující, Prodávající*). Stejně jako pro odborné texty i pro administrativní texty jsou typické zhuštěné jmenné konstrukce, tedy vysoká frekvence substantiv a s tím související nižší

frekvence slovesných konstrukcí. V závislosti na typu administrativního textu se může projevit zvýšený výskyt různých druhů číslovek.

Ze stylistického hlediska se v takových textech objevuje mnohdy až hyperkorektnost a text může poté působit nepřirozeně až strojeně, k čemuž přispívají právě zmiňované zhuštěné jmenné konstrukce.

2.3 Právní styl

Pokud jde o zařazení právního stylu, výchozí a cílový jazyk se mírně liší. V češtině je právní styl substylem odborného stylu, přestože nese některé rysy administrativního stylu. V ruštině se právní styl nachází na pomezí odborného stylu a stylu oficiálně-úředního. Nicméně v mnohých ohledech je právní styl natolik specifický, že je možné, aby se i v české stylistice v budoucnu od odborného stylu oddělil stejně jako například styl administrativní, ke kterému má z ostatních funkčních stylů právní styl nejbližší.

Důležité je odlišit právní a právnícký styl. Oba vypadají na první pohled stejně, ale není tomu tak. Nicméně tyto dva styly jsou provázané a nelze je zcela oddělit. „V právu převládají dva substyly – právní a právnícký. Právní styl je v podstatě styl zákonů, vyhlášek a jiných oficiálních ustanovení. Metajazykovou funkci plní právnícký jazyk. Právnícký styl je tedy styl jazyka právníků hovořících nebo píšících o právu, tj. styl jazyka učebnic, ústních projevů a textů z právní vědy.“⁷ Právní styl je tedy považován za obecnější a je kodifikovaný, ale do právníckého stylu řadíme například i expresivní právní rétoriku.

Většina rysů právního stylu je i rysy odborného stylu. „Požadavky kladené na právní jazyk jsou velmi přísné: přesnost vyjadřování, jednoznačnost, stručnost, srozumitelnost, ustálenost, ústrojnost, úkonnost, neexpresivnost.“⁸ K výčtu můžeme přidat ještě standardizovanou a výrazovou i obsahovou explicitnost. Slovní zásoba právního jazyka čerpá ze slovní zásoby spisovného jazyka a jako pro celý odborný styl i pro právní texty jsou charakteristické termíny a jazykové šablony (ustálená lexikální i syntaktická vyjádření). Naprosto převažují věty a souvětí oznamovací. Co v právním jazyce nenalezneme, jsou citoslovce a expresivně zabarvená slova. Právní styl je ještě víc neosobní než odborný styl obecně. Postavení mluvčího je potlačeno zcela a zůstává anonymní. Významný a velmi výrazný je pro tento styl

---

⁷ HLADIŠ, F. Problematika českého jazyka v právu. In Žemlička, M. (ed.). Termina 94. Liberec: PFTU, 1995. s. 104 – 106.

⁸ TOMÁŠEK, Michal. Překlad v právní praxi. 2., dopl.vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN: 80-7201-427-7. s. 28.

značný výskyt abstrakt – pojmů pojmenovávajících vlastnosti a děje, které nemají fyzický denotát⁹. Používá se omezený okruh sloves a vyskytují se párová synonyma.

I zde si musíme znovu charakterizovat termíny, tentokrát právní. „Právní termíny jsou pojmenováním právní skutečnosti a jejich význam je možné přesně definovat. Právní terminologie je výsledkem právního pohledu na společenské jevy a je tak spojením znalostí popisované skutečnosti (deskriptivní funkce) s normotvornou činností (preskriptivní funkce). Právo je tak úzce spjato s každodenním životem, že často přejímá slova z běžné nebo z obecné slovní zásoby. Jakmile se však takové slovo dostane mezi právní termíny, prochází ihned specializovaným vývojem a je ihned odborně zpřesněno a definováno. Právní terminologie je také velmi pestrá.“¹⁰ Existují termíny, které se používají celá staletí, kdežto jiné zanikají relativně brzy. Můžeme také zmínit fakt, že někdy právní jazyk nachází znovu využití pro slova, která se již v jazyce dlouho nepoužívají, příkladem je slovo „pachtýř“ v novém občanském zákoníku. I právní termíny mohou být jednoslovné, víceslovné, někdy mezinárodní. Někteří lidé vnímají jako termíny i polovětné konstrukce či celé věty, to se může stát v případě, kdy obsažené sloveso nelze zaměnit jiným.

Právní jazyky jednotlivých států se liší i v závislosti na jejich sociálním, politickém a historickém vývoji a částečně odráží názory a zvyklosti. Může se stát, že jsou mezi právními systémy států nesrovnatelné rozdíly, což bývá pro překladatele velkou výzvou. Překladatel/ka musí proto mít aspoň základní znalost obou právních systémů a dodržovat normy právního jazyka. Při překladu právního textu je důležité držet se zásady nepřekládat termíny, ale substituovat je odpovídajícími ekvivalenty.

---

⁹ Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. 2018 [cit. 2018-04-03].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/A>

¹⁰ TOMÁŠEK, Michal. *Překlad v právní praxi*. 2., dopl. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN: 80-7201-427-7. s. 49.

3 PŘEKLAD A EKVIVALENCE

3.1 Teorie překladu a ekvivalence

Překladem a teorií překladu se zabývá translatologie. Tato věda vznikla teprve ve 20. století vydělením z literární vědy a jazykovědy. Předmětem lingvistické teorie překladu je vědecký popis procesu překladu, překladatelských metod a postupů. Obecně se rozlišuje překlad odborný a umělecký. Dříve se lingvisté více zabývali uměleckým překladem, a tedy i jeho teorií, ovšem dnes v tržně orientovaném prostředí, v souvislosti s provázaností světových ekonomik a integračním úsilím mnohých států nabývá odborný překlad většího významu.

„Překlad se někdy chápe poněkud zjednodušeně jako převod textu z jednoho jazyka do druhého, z jazyka výchozího (=VJ) do jazyka cílového (=CJ), přičemž jde o náhradu znaků jednoho jazyka znaky druhého jazyka. Tato primární definice však nezachycuje všechny aspekty překladatelského procesu; vždy jde přitom především o vyjádření obsahu originálu odpovídajícími prostředky CJ. Každá informace (sdělení) může být (a to i v jednom jazyce) různými mluvčími vyjádřena různě, výchozí text může být tedy různým způsobem jazykově transformován, přičemž překlad představuje jednu z takových možných transformací. Zároveň však všechny tyto varianty mají něco společného, něco, co tvoří tzv. obecný smysl textu – invariant informace. Invariant je tedy obecný obsah informace, který je obsažen ve všech variantách (ve všech jazykových transformacích).“¹¹

Překlad by měl být co nejpřesnějším a nejadekvátnějším zprostředkováním informace z textu výchozího jazyka do textu cílového jazyka. Zároveň by měl být obsah vyjádřen takovými prostředky, aby odpovídal stylu a cíli originálu. V souvislosti s požadavky, které se na překlad kladou, je nezbytné zmínit dva pojmy, o kterých se v teoriích překladu často píše - ekvivalence a adekvátnost překladu. Výše již zmíněná adekvátnost se všeobecně používá pro větší celky nebo celá díla. Adekvátnost je pojem vyjadřující nakolik překlad odpovídá originálu, jinými slovy, zda se s ním shoduje. Pokud jde o pojem ekvivalence, je definice sice podobná, ale poněkud složitější. „Ekvivalence v překladu je složitá kategorie. O ekvivalenci přímé můžeme hovořit, má-li překladatel k dispozici přímé, tj. slovníkové ekvivalenty – pak je vlastně překlad doslovný.“¹² Situace, kdy informaci nelze přeložit přímo je však mnohem častější, a dochází pak k posunu v cílovém jazyce. Nicméně vždy je nutné najít funkční

---

¹¹ ŽVÁČEK, Dušan. *Kapitoly z teorie překladu I (odborný překlad)*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-489-X. s. 23.

¹² tamtéž, s. 23.

ekvivalent, který bude správně plnit úlohu v textu. „V procesu překladu se tedy uskutečňuje ekvivalence různého stupně.“¹³

Podle D. Žváčka můžeme rozlišit tři druhy ekvivalentů: přímé, kontextové a funkční. Přímé ekvivalenty jsou výrazy, které se navzájem kryjí, jde o pouhé užití slovníkového ekvivalentu. Za kontextové ekvivalenty považujeme takové, které byly z několika ekvivalentů vybrány na základě kontextu. Funkční ekvivalent je z těchto tři nejnáročnější. Jedná se o „náhradu jednotky VJ jednotkou CJ, která i při různosti výrazové či významové struktury adekvátně předává informaci originálu jako celku.“¹⁴ Správný výběr ekvivalentů a vhodných struktur je prostředkem k dosažení funkční adekvátnosti, té musí dosahovat nejen samotné ekvivalenty, ale i překladatelské transformace.

Základem překladatelského procesu je najít invariant, dále ho pochopit a správně převést invariant i celkové sdělení do cílového jazyka. Zároveň však musí překlad odpovídat situaci, tak aby obsažená informace byla srozumitelná pro příjemce. U některých textů, včetně toho, kterým se zabývá tato práce, je nutné zachovat do určité míry i formu originálu, to se týká především formálního členění textu – odstavců, číslování. Funkce textu nesmí být při překladu opomenuta, musí vždy zůstat zachována i v případě, že si jazykové prostředky zcela neodpovídají.

3.2 Překladatelské postupy

Podle E. Vysloužilové je překladovou transformací taková překladová operace, při níž se překládaná jednotka z výchozího jazyka změní v cílovém jazyce ve formálně jinou jednotku (ve svůj transform), ale zůstane zachován obecný invariant obsahu. Při vysvětlování těchto překladových transformací se budeme opírat o myšlenky D. Žváčka a E. Vysloužilové a použijeme klasifikaci E. Vysloužilové¹⁵.

Nejčastěji používaným překladatelským postupem je tedy transformace, což je lingvistická či syntaktická operace, při které se určité sdělení převádí do jiného jazyka za podmínky, že zůstane zachován jeho invariant a lexikální obsah. „Teorie překladu označuje jako transformace záměny konstrukcí výchozího textu, které nelze „doslovně“ přeložit

---

¹³ tamtéž s. 23.

¹⁴ tamtéž s. 23.

¹⁵ VYSLOUŽILOVÁ, Eva. *Cvičebnice překladatelství a tlumočnictví pro ruštináře*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. ISBN 80-7067-381-8. s. 12-17.

z gramatických nebo stylistických důvodů.“¹⁶ „Zjednodušená klasifikace dělí překladové transformace do tří základních skupin, a to na: 1. transformace lexikální, 2. transformace gramatické a 3. transformace lexikálně-gramatické.“¹⁷

Lexikální transformace:

- Transliterace je přepis zvukové podoby cizojazyčného slova.
- Transkripce je přepis grafické podoby cizojazyčného slova.
- Transplantace je umístění slova v původní podobě do textu překladu.
- Kalkováním se rozumí vytvoření nového slova nebo výrazu doslovným překladem, za použití vzoru původního jazyka.

Lexikálně–sémantické záměny:

- Konkretizace je záměna slova vícevýznamového slovem s přesnějším významem.
- Generalizace je záměna slova se specifickým významem, slovem širšího významu.
- „Modulace je záměna slova nebo slovního spojení výchozího jazyka jednotkou cílového jazyka, jejíž význam lze logicky vyvodit z významu výchozí jednotky (jde o jakousi „myšlenkovou elipsu“).“¹⁸

Gramatické transformace:

- Rozčlenění větné konstrukce nebo spojení několika konstrukcí v jeden celek
- Syntaktické kondenzace (komprese)
Jedná se o „zhuštění“ ve formální rovině, v rovině výrazu. Jde zejména o překládání ruských přechodníkových a participiálních konstrukcí do češtiny.“¹⁹
- Záměny slovních tvarů jsou „záměny gramatických kategorií čísla, pádu, slovesného času, vidu atd.“²⁰
- Slovnědruhové záměny (pronominalizace, nominalizace, verbalizace)
- Větněčlenské záměny

---

¹⁶ ŽVÁČEK, Dušan. *Úvod do teorie překladu (pro rusisty)*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-814-3. s. 18.

¹⁷ VYSLOUŽILOVÁ, Eva. *Cvičebnice překladatelství a tlumočnictví pro ruštináře*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. ISBN 80-7067-381-8. s. 12.

¹⁸ tamtéž s. 13.

¹⁹ tamtéž s. 14.

²⁰ tamtéž s. 14.

„Typickou záměnou tohoto druhu je mezi ruštinou a češtinou překlad ruského neshodného přívlastku českým přívlastkem shodným a naopak.“²¹

- Záměnami multiverbizačních pojmenování univerbizačními a naopak se rozumí „překlad víceslovného pojmenování jednoslovným pojmenováním a naopak.“²²
- Změny gramatického statutu větných konstrukcí („např. záměna trpných konstrukcí činnými“²³)
- Slovosledné transformace

„Typickou ruskou slovoslednou konstrukcí, kterou musí překladatel do češtiny přetransformovat, je tzv. interpoziční slovosled neboli obmykání.“²⁴

Lexikálně-gramatické transformace:

- Antonymický překlad znamená, že je výraz přeložen výrazem opačného významu.
- Rozšíření informačního základu spočívá v doplnění nezbytné informace pro správné porozumění výrazu.
- Explikace nebo opisný překlad znamená, že se „lexikální jednotka zamění slovním spojením, které podrobněji nebo méně podrobně vysvětluje, objasňuje její význam.“²⁵
- Kompenzace je „způsob překladu, při němž se obsahové prvky v textu převádějí jinými prostředky, přičemž k tomu nemusí docházet na témž místě textu, na kterém se nachází daný prvek v originálu.“²⁶
- Celkové přehodnocení je „překladová transformace, která se často uplatňuje při převodu frazeologismů a ustálených slovních spojení.“²⁷

3.3 Překlad odborného textu

Při překladu odborného textu jsou na překladatele kladeny vysoké nároky: musí dokonale rozumět obsahu a funkci výchozího textu, ovládat výchozí i cílový jazyk na velmi vysoké úrovni, umět překládat tak, aby zůstal zachován účel textu a volit slova i slovosled, tak aby to bylo pro jazyk přirozené. V odborném jazyce se klade velký důraz na přesnost formulací, a proto je i překlad odborného textu tak náročný.

---

²¹ tamtéž s. 14.

²² tamtéž s. 15.

²³ tamtéž s. 15.

²⁴ tamtéž s. 15.

²⁵ tamtéž s. 15.

²⁶ tamtéž s. 16.

²⁷ tamtéž s. 16.

V odborném překladu je významnou složkou překlad názvů míst, institucí či jmen osob. Pro překladatele je v takových případech nejrationálnější řešení použít již existující ekvivalent v cílovém jazyce. V případě, že takový ekvivalent neexistuje, má překladatel několik možností. Může nechat výraz v původní podobě a případně ho doplnit poznámkou překladatele či vysvětlivkou. Závisí na překladateli, zda zvolí tuto možnost nebo jinou.

Hlavním problémem při překladu odborného textu obvykle bývá překlad terminologie z dané oblasti. Terminologie se totiž v jednotlivých jazycích mohou lišit nebo obsahovat stejné termíny jiného významu. Může nastat také situace, kdy má překladatel na výběr mezi slovem cílového jazyka a jeho mezinárodním ekvivalentem, v takových případech je zcela na něm pro který výraz se rozhodne.

Zodpovědné instituce se sice snaží zaručit unifikaci a standardizaci terminologie, ale to není ve světě, kde se exaktní vědy rychle rozvíjí možné. Proto často dochází k zavádění neologismů či narušení jazykových norem. Stejně tak slovníkové definice můžou být zastaralé nebo nedostatečné. Při překladu odborného textu je tedy důležité znát jeho teorii, respektovat vždy specifickou problematiku textu, pokud možno použít paralelní texty a dbát na dodržování odborného názvosloví.

Nejtěžší složkou odborného překladu přesto zůstává obsáhnout invariant jako celek, vystihnout přesně myšlenku textu a nenarušit přitom logickou výstavbu textu.

4 PŘEKLAD

ÚSTAVA BĚLORUSKÉ REPUBLIKY

1994

(se změnami a dodatky přijatými v celostátních referendech ve dnech 24. 11. 1996 a 17. 10. 2004)

My, lid Běloruské republiky (Běloruska),
nesouce odpovědnost za přítomnost i budoucnost Běloruska,
uvědomující si sebe jako plnoprávný subjekt světového společenství,
potvrzující svou oddanost lidským hodnotám,
zakládající si na svém nezadatelném právu na sebeurčení,
opírající se o mnohaletou historii rozvoje běloruské státnosti,
snažící se potvrdit práva a svobody každého občana Běloruské republiky,
a s přáním zajistit občanskou shodu a neměnný základ státní moci a právního státu
přijímáme tuto Ústavu – hlavní zákon Běloruské republiky.

ODDÍL I.

ZÁKLADY ÚSTAVNÍHO POŘÁDKU

Článek 1. Běloruská republika je unitární, demokratický, sociální a právní stát.

Běloruská republika má svrchovanou a úplnou moc na vlastním území a samostatně uskutečňuje vnitřní i zahraniční politiku.

Běloruská republika chrání vlastní nezávislost, územní celistvost, ústavní pořádek a zajišťuje zákonnost a právní pořádek.

Článek 2. Člověk, jeho práva a svobody a garance jejich dodržování jsou nejvyšší prioritou a hlavním cílem společnosti a státu.

Stát odpovídá za vytvoření podmínek pro svobodný a důstojný rozvoj osobnosti. Občan odpovídá za důsledné plnění povinností, které mu ukládá Ústava.

Článek 3. Jediným zdrojem státní moci a nositelem suverenity Běloruské republiky je lid. Lid uskutečňuje svou moc prostřednictvím zastupitelských a jiných orgánů v mezích a způsoby, stanovenými Ústavou.

Jakýkoliv pokus o změnu ústavního pořádku nebo nabytí státní moci násilným způsobem nebo porušením zákonů Běloruské republiky se trestá podle zákona.

Článek 4. Demokracie v Běloruské republice se uskutečňuje na základě různorodosti politických institucí, ideologií a názorů.

Ideologie politických stran, náboženských nebo jiných občanských sdružení nebo sociálních skupin se nesmí být povinná pro občany.

Článek 5. Politické strany a jiná občanská sdružení, která dodržují Ústavu a zákony Běloruské republiky a umožňují občanům projevit a vyjádřit jejich politickou vůli se mohou účastnit voleb.

Politické strany a jiná občanská sdružení mají právo využívat státní sdělovací prostředky v mezích určených zákonem.

Zakládání a činnost politických stran a občanských sdružení za účelem násilné změny ústavního pořádku, propagace války nebo sociální, národnostní, náboženské nebo rasové nesnášenlivosti je zakázáno.

Článek 6. Státní moc se v Běloruské republice realizuje na základě rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Státní instituce jsou ve svých pravomocích samostatné, vzájemně se ovlivňují, koordinují svoji činnost a vzájemně se vyvažují.

Článek 7. V Běloruské republice platí princip svrchovanosti práva.

Stát, všechny jeho instituce a úřední osoby konají v souladu s Ústavou a platnou legislativou.

Právní úkony nebo jejich jednotlivé části, které protirečí Ústavě, nemají právní sílu. Normativní akty státních orgánů se publikují nebo zveřejňují jiným zákonným způsobem.

Článek 8. Běloruská republika uznává všeobecně uznané principy mezinárodního práva jako nadřazené a zajišťuje, aby jim odpovídala legislativa.

Běloruská republika může v souladu s normami mezinárodního práva dobrovolně vstupovat do mezinárodních organizací a stejně tak z nich vystupovat.

Uzavírání mezinárodních smluv, které jsou v rozporu s Ústavou, se nepřipouští.

Článek 9. Území Běloruské republiky je přirozenou podmínkou existence státu, územním ohraničením pro sebeurčení národa i základem jeho blahobytu a základem suverenity Běloruské republiky.

Území Běloruska je jednotné a nezadatelné.

Území se dělí na oblasti, kraje, města a jiné administrativně-územní jednotky. Administrativně-územní členění státu je dáno zákonem.

Článek 10. Občanům Běloruské republiky je garantována ochrana a pomoc státu, jak na území Běloruska, tak za jeho hranicemi. Nikdo nesmí být zbaven občanství Běloruské republiky ani práva občanství změnit.

Občan Běloruské republiky nesmí být vydán jinému státu, pokud není mezinárodní smlouvou určeno jinak. Získání a ztráta občanství Běloruské republiky se uskutečňuje podle zákona.

Článek 11. Občané jiných států a osoby bez občanství mají na území Běloruské republiky stejná práva, svobody a povinnosti jako občané Běloruské republiky, pokud není Ústavou, zákony nebo mezinárodními smlouvami určeno jinak.

Článek 12. Běloruská republika může poskytnout právo na azyl osobám, které jsou v jiných státech pronásledovány za své politické nebo náboženské názory nebo za národnostní příslušnost.

Článek 13. Vlastnictví může být státní nebo soukromé. Stát poskytuje všem stejná práva k provádění hospodářské nebo jiné činnosti, pokud není zakázána zákonem. Stát garantuje všem stejnou ochranu a stejné podmínky pro rozvíjení všech forem vlastnictví.

Stát podporuje rozvoj spolupráce v této oblasti.

Stát garantuje všem stejné možnosti svobodného využívání schopností a majetku pro podnikatelskou nebo jinou činnost povolenou zákonem.

Stát reguluje ekonomiku v zájmu člověka a společnosti: zajišťuje směřování a koordinaci státní a soukromé ekonomické činnosti k dosažení společenských cílů.

Nerostné bohatství, vodstvo a lesy jsou výlučným majetkem státu. Zemědělská půda je majetkem státu. Zákon může určovat i jiné objekty, které smí vlastnit pouze stát, nebo může určovat výjimečný postup jejich převodu do soukromého vlastnictví. Taktéž je zavedeno výlučné právo státu na provádění jednotlivých druhů činností.

Stát garantuje pracujícím právo podílet se na vedení podniků, organizací a institucí za účelem zvýšení efektivity práce a zlepšení sociálně-ekonomické životní úrovně.

Článek 14. Všechna sociální, národnostní a jiná společenství jsou si před zákonem rovna a je s nimi jednáno s ohledem na jejich práva a zájmy. Stát reguluje vztahy mezi nimi.

V společensko-pracovní sféře se orgány státní moci, svazy zaměstnavatelů a profesní cechy navzájem ovlivňují a spolupracují.

Článek 15. Stát odpovídá za zachování historického, kulturního a duchovního dědictví a také za nerušený rozvoj kultur všech národností přebývajících na území Běloruské republiky.

Článek 16. Náboženství a víry jsou si před zákonem rovné. Vztahy mezi státem a náboženskými organizacemi jsou upraveny zákonem s ohledem na jejich vliv na formování duchovních, kulturních a státních tradic běloruského národa.

Zakazuje se činnost náboženských organizací, jejich orgánů a představitelů, která je proti suverenitě Běloruské republiky, jejímu ústavnímu pořádku a občanské shodě nebo brání občanům v plnění jejich občanských povinností nebo poškozují zdraví a mravy občanů.

Článek 17. Úředními jazyky Běloruské republiky jsou běloruština a ruština.

Článek 18. V zahraniční politice se Běloruská republika řídí několika zásadami: rovnost států, zásada nepoužití síly a hrozby silou, neporušitelnost státních hranic, zásada mírového urovnání sporů, zásada nevměšování se do vnitřní politiky jiných států a jiné obecně uznané principy a normy mezinárodního práva.

Běloruská republika si vytyčila za cíl být zónou bez jaderných zbraní a neutrálním státem.

Článek 19. Symboly Běloruské republiky jako suverénního státu jsou státní vlajka, státní znak a státní hymna.

Článek 20. Hlavním městem Běloruské republiky je město Minsk. Jeho status je určen zákonem.

ODDÍL II.

OSOBNOST, SPOLEČNOST, STÁT

Článek 21. Zajištění práv a svobod občanů Běloruské republiky je nejvyšší prioritou státu.

Každý má právo na důstojnou životní úroveň včetně dostatečného stravování, ošacení, obydlí a neustálého zlepšování podmínek ve všech těchto ohledech.

Stát garantuje práva a svobody občanů Běloruské republiky určené Ústavou, zákony a mezinárodními smlouvami.

Článek 22. Před zákonem jsou si všichni rovni a mají právo na stejnou ochranu práv a zákonných zájmů. Diskriminace se nepřipouští.

Článek 23. Omezení práv a svobod člověka je přípustné pouze v případech určených zákonem, v zájmu národní bezpečnosti, obecného pořádku, ochrany mravů a zdraví obyvatel, práv a svobod jiných osob. Nikdo nesmí mít protizákonné výhody a privilegia.

Článek 24. Každý má právo na život.

Stát chrání život člověka před veškerým protiprávním jednáním. Trest smrti se smí do jeho zrušení používat podle zákona, jako výjimečný trest za těžké zločiny a pouze na základě rozhodnutí soudu.

Článek 25. Stát zajišťuje svobodu, nedotknutelnost a důstojnost člověka. Omezení nebo zbavení osobní svobody je možné pouze za podmínek stanovených zákonem.

Uvězněná osoba má právo na soudní ověření zákonnosti jejího zadržení nebo uvěznění.

Nikdo nesmí být vystaven mučení, krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Taktéž nesmí být nikdo podroben lékařským ani jiným zákrokům bez vlastního souhlasu.

Článek 26. Nikdo nesmí být odsouzen, pokud mu není podle zákona prokázána vina a nerozhodne-li tak soud. Obviněný není povinen dokazovat svou nevinu.

Článek 27. Nikdo nesmí být nucen svědčit proti sobě, členům své rodiny a blízkým příbuzným. Důkazy získané porušením zákona nemají právní sílu.

Článek 28. Každý má právo na ochranu před nezákonnými zásahy do osobního života, včetně narušení poštovního tajemství, telefonické a jiné komunikace, útoků na čest a důstojnost.

Článek 29. Nedotknutelnost obydlí a jiného majetku občanů je garantována státem. Nikdo nemá právo bez zákonného důvodu vniknout do bydliště nebo jiné nemovitosti občanů proti jejich vůli.

Článek 30. Občané Běloruské republiky mají právo volně se pohybovat, po území státu a vybírat si místo pobytu na území Běloruské republiky, opouštět ji a opět se do ní vracet.

Článek 31. Každý má právo svobodně rozhodovat o své náboženské příslušnosti, buď sám nebo společně s jinými praktikovat náboženství a víru, nebo nevyznávat žádné náboženství, prezentovat a šířit náboženské přesvědčení, účastnit se kultů, rituálů a obřadů, které nejsou v rozporu se zákonem.

Článek 32. Manželství, rodina, mateřství, otcovství a dětství jsou pod ochranou státu.

Žena a muž mají po dosažení plnoletosti právo dobrovolně uzavřít sňatek a založit rodinu. Manželé mají v rodinných záležitostech stejná práva.

Rodiče nebo osoby, které je zastupují, mají právo a povinnost vychovávat děti a starat se o jejich zdraví, rozvoj a vzdělání. Děti nesmí být vystaveny krutému zacházení, ponižování ani vykonávat práci, která by narušila jeho fyzický, duševní a mravní vývoj. Děti se musí starat o rodiče a osoby, které je zastupují, a pomáhat jim.

Děti mohou být odloučeny od své rodiny proti vůli rodičů nebo osob, které je zastupují, pouze na základě rozhodnutí soudu v případě, že rodiče nebo osoby, které je zastupují, neplní své povinnosti.

Ženám jsou zajištěny stejné možnosti jako mužům na získání vzdělání, profesní přípravy, pracovního místa, na kariéerní postup ve společensko-politické, kulturní a dalších sférách a jsou jim zaručeny stejné podmínky na ochranu práce a zdraví.

Mládeži je garantováno právo na duševní, mravní a fyzický rozvoj.

Stát vytváří nezbytné podmínky pro svobodnou a efektivní účast mládeže v politickém, sociálním, ekonomickém a kulturním rozvoji.

Článek 33. Každý má právo na svobodu slova, svobodu přesvědčení a na svobodu projevu.

Nikdo nesmí být nucen vyjadřovat své názory nebo se jich vzdát.

Monopolizace hromadných sdělovacích prostředků státem, občanskými organizacemi nebo jednotlivci a cenzura jsou nepřipustné.

Článek 34. Občané Běloruské republiky mají právo získávat, přechovávat a šířit úplné, důvěryhodné a aktuální informace o činnosti státních orgánů, občanských sdružení, o politickém, ekonomickém, kulturním a mezinárodním dění a o stavu životního prostředí.

Státní orgány, občanská sdružení a státní úředníci mají povinnost poskytnout občanům Běloruské republiky možnost obeznámit se s materiály, které se týkají jejich práv a zájmů.

Přístup k informacím může být omezen zákonem za účelem ochrany cti, důstojnosti, osobního nebo rodinného života občanů a uskutečňování práv občanů.

Článek 35. Stát garantuje právo na svobodu shromažďování, pořádání mítinků, pouličních průvodů a demonstrací, pokud nenarušují právní pořádek a práva jiných občanů Běloruské republiky. Způsob provádění těchto akcí je dán zákonem.

Článek 36. Každý má právo být členem organizací.

Soudci, pracovníci prokuratury, zaměstnanci státní správy, Komise státní kontroly, bezpečnostních složek a vojáci nesmí být členy politických stran a jiných občanských sdružení, která mají politické cíle.

Článek 37. Občané Běloruské republiky mají právo podílet se na řešení státních záležitostí, jak přímo, tak prostřednictvím zvolených zástupců.

Přímá účast občanů v řízení státu spočívá v referendech, účasti na projednávání návrhů zákonů a otázek státního a místního významu a jiných možnostech, které určuje zákon.

Podle zákona se občané mohou účastnit řešení otázek státního a společenského významu na republikových a místních shromážděních.

Článek 38. Občané Běloruské republiky mají právo svobodně volit a být voleni do státních orgánů na základě všeobecného přímého nebo nepřímého volebního práva při tajném hlasování.

Článek 39. Občané Běloruské republiky mají podle svých schopností a profesní přípravy právo na výkon funkcí ve státních orgánech.

Článek 40. Každý má právo obrátit se sám nebo kolektivně na státní orgány. Státní orgány a úřední osoby musí žádost posoudit a odpovědět v zákonem stanovené lhůtě. Zamítnutí posouzení podané žádosti musí být písemné odůvodněno.

Článek 41. Občanům Běloruské republiky je garantováno právo na práci jako nejdůstojnější způsob seberealizace člověka. Občané mají právo na výběr profese, druhu činnosti a práce, a to v souladu se svým nadáním, schopnostmi, vzděláním, profesní přípravou a s ohledem na potřeby společnosti a na zdravotní a bezpečnostní pracovní podmínky.

Stát vytváří podmínky pro zaměstnanost obyvatelstva. V případě, že občan není zaměstnán z důvodů, které nemůže ovlivnit, má právo na zákonem stanovený příspěvek v nezaměstnanosti určený zákonem a na rekvalifikaci nebo zvyšování kvalifikace s ohledem na potřeby společnosti.

Občané mají právo na ochranu svých ekonomických a sociálních zájmů, včetně práva na sdružování do odborů, práva na uzavírání kolektivních smluv a práva stávkovat.

Nucená práce je zakázána s výjimkou práce nebo služby přidělené rozsudkem soudu nebo v souladu se zákonem o výjimečném stavu a stanném právu.

Článek 42. Zaměstnaným je garantováno spravedlivé finanční ohodnocení na základě ekonomického přínosu a množství vykonané práce, její kvality a společenského významu. Finanční ohodnocení musí zajistit zaměstnanci a jeho rodině důstojnou existenci a svobodný rozvoj.

Muži i ženy, dospělí i nezletilí mají právo na stejnou odměnu za výkon stejné práce.

Článek 43. Pracující mají právo na odpočinek. Pro zaměstnance je toto právo zajištěno stanovením týdenní pracovní doby v rozsahu maximálně 40 hodin, omezením noční práce, poskytnutím každoroční placené dovolené a dnů pracovního klidu.

Článek 44. Stát garantuje každému vlastnické právo a podporuje nabývání majetku.

Majitel má právo vlastnit a používat majetek a disponovat jím samostatně i kolektivně s dalšími osobami. Nedotknutelnost vlastnictví a dědické právo jsou chráněny zákonem.

Majetek získaný zákonným způsobem je chráněn státem. Stát podněcuje a chrání úspory občanů a garantuje navrácení vkladů.

Nedobrovolné vyvlastnění majetku se připouští pouze v případě potřeby společnosti a to postupem, který určuje zákon, a zahrnuje včasnou a úplnou kompenzaci hodnoty vyvlastněného majetku na základě soudního rozhodnutí.

Uskutečňování vlastnického práva nesmí být v rozporu s prospěchem společnosti, nesmí ohrožovat bezpečnost, škodit životnímu prostředí, kulturně-historickým hodnotám a omezovat práva a zákonné zájmy jiných osob.

Článek 45. Občanům Běloruské republiky je garantováno právo na ochranu zdraví, včetně bezplatné zdravotní péče ve státních zdravotnických zařízeních. Stát vytváří podmínky pro všeobecnou dostupnost lékařské péče.

Právo na ochranu zdraví zahrnuje také rozvoj tělesné výchovy a sportu, opatření na ochranu životního prostředí, možnost využívat ozdravná zařízení, zdokonalování podmínek bezpečnosti práce.

Článek 46. Každý má právo na vhodné životní prostředí a na náhradu škod zapříčiněných porušením tohoto práva.

Stát provádí kontrolu racionálního využívání přírodních zdrojů za účelem ochrany a zlepšování životních podmínek a v zájmu ochrany obnovy životního prostředí.

Článek 47. Občanům Běloruské republiky je garantováno právo na sociální zabezpečení ve stáří, nemoci, invaliditě, při ztrátě pracovní schopnosti nebo živitele a v dalších případech stanovených zákonem. Stát věnuje mimořádnou péči veteránům práce, válečným veteránům a osobám, které utrpěly zdravotní újmu při obraně zájmů státu a společnosti.

Článek 48. Občané Běloruské republiky mají právo na bydlení. Toto právo je zajištěno rozvojem státního i soukromého bytového fondu a podporou občanů při získání bydlí. Občanům, kteří potřebují sociální pomoc, je bydlení poskytnuto státem a místní samosprávou bezplatně nebo za pro ně dostupný nájem dle platného zákona.

Nikdo nesmí být svévolně zbaven bydlí.

Článek 49. Každý má právo na vzdělání.

Stát garantuje občanům přístup k bezplatnému základnímu a všeobecnému i profesně-technickému středoškolskému vzdělání. Speciální středoškolské a vysokoškolské vzdělání je dostupné všem v souladu s jejich schopnostmi. Každý může získat odpovídající vzdělání ve státních vzdělávacích institucích po absolvování přijímacích zkoušek.

Článek 50. Každý má právo zachovat si svou národní příslušnost a nikdo nesmí být nucen k identifikaci své národnostní příslušnosti.

Urážka národní cti se trestá podle zákona.

Každý má právo používat rodný jazyk a vybrat si jazyk, kterým komunikuje.

Stát garantuje podle zákona svobodnou volbu jazyka při výchově a vzdělání.

Článek 51. Každý má právo účastnit se kulturního života. Toto právo je zajištěno dostupností hodnot tuzemské i světové kultury, které se nacházejí ve státních a veřejných fondech, a rozvojem sítě institucí kulturní osvěty.

Je garantována svoboda umělecké, vědecké a technické tvůrčí činnosti a výuky.

Duševní vlastnictví je chráněno zákonem.

Stát podporuje rozvoj kultury, vědeckého a technického výzkumu, které jsou přínosné pro zájmy společnosti.

Článek 52. Každý, kdo se nachází na území Běloruské republiky, je povinen dodržovat její Ústavu, zákony a respektovat národní tradice.

Článek 53. Každý je povinen respektovat důstojnost, práva, svobody a zákonné zájmy jiných osob.

Článek 54. Každý musí chránit historické, kulturní a duchovní dědictví a jiné národní hodnoty.

Článek 55. Ochrana životního prostředí je povinností všech.

Článek 56. Občané Běloruské republiky jsou povinni přispívat do veřejného rozpočtu formou platby daní, cla a jiných poplatků.

Článek 57. Obrana Běloruské republiky je závazkem a svatou povinností každého občana Běloruské republiky.

Způsob absolvování vojenské služby, důvody a podmínky uvolnění z vojenské služby nebo její náhrady alternativní službou se řídí zákonem.

Článek 58. Nikdo nesmí být nucen k plnění povinností, které nejsou zakotveny v Ústavě nebo zákonech Běloruské republiky, ani k tomu, aby se vzdal svých práv.

Článek 59. Stát je povinen přijmout veškerá opatření k zajištění jak vnitřního, tak i vnějšího pořádku nezbytného k uskutečňování práv a svobod občanů Běloruské republiky stanovených Ústavou.

Státní orgány, úřední a jiné osoby pověřené výkonem státních funkcí mají povinnost v mezích svých kompetencí přijímat a prosazovat nezbytná opatření k ochraně a uskutečňování práv a svobod jednotlivce.

Tyto orgány a osoby nesou odpovědnost za jednání, které porušuje práva a svobody osobnosti.

Článek 60. Každému je garantována ochrana jeho práv a svobod kompetentním, nestranným a nezávislým soudem v zákonem stanovených lhůtách.

Za účelem ochrany práv, svobod, cti a důstojnosti mají občané v souladu se zákonem právo požadovat u soudu jak majetkovou, tak i finanční kompenzaci za morální újmu.

Článek 61. Každý má právo, v souladu s mezinárodními akty ratifikovanými Běloruskou republikou, obrátit se ve věci ochrany lidských práv a svobod na mezinárodní organizace pro lidská práva, jestliže byly vyčerpány všechny vnitrostátní možnosti právní ochrany.

Článek 62. Každý má právo na právní pomoc za účelem zajištění a ochrany práv a svobod, včetně práva využít kdykoliv pomoci advokáta nebo jiného svého zástupce u soudu, v ostatních státních orgánech, v orgánech místní správy, v podnicích, na úřadech, v organizacích a občanských spolcích, a to i ve vztahu k úředním osobám, či občanům. V případech stanovených zákonem je právní pomoc hrazena státem.

Je zakázáno bránit poskytnutí právní pomoci.

Článek 63. Uplatňování občanských práv a svobod stanovených Ústavou, může být pozastaveno pouze v podmínkách výjimečného stavu a stanného práva, výhradně způsobem a v rozsahu, který ukládá zákon a Ústava Běloruské republiky. Při provádění mimořádných opatření v době výjimečného stavu nesmí být omezena práva daná v článku 24., v části třetí v článku 25. a v článcích 26. a 31. této Ústavy.

5 PŘEKLADATELSKÝ KOMENTÁŘ

Následující překladatelský komentář analyzuje transformace použité v procesu překladu Ústavy Běloruské republiky z ruštiny do češtiny. Najdeme zde transformace gramatické a lexikální. Množství použitých transformací lze odůvodnit odlišností jazykových systémů obou jazyků a náročností právního jazyka. Transformace jsou popsány za použití publikací D. Žváčka, D. Knittlové a E. Vysloužilové. K překladu bylo rovněž použito několik výkladových i terminologických slovníků.

5.1 Překlad názvu státu

Nejdříve je důležité zdůvodnit použitý ekvivalent překladu názvu státu, který se pochopitelně opakuje mnohokrát v celém textu Ústavy. V sovětských dobách se Bělorusko nazývalo „Белоруссия“, kvůli zdůraznění vřelého vztahu k Rusku a také proto, že už od dob existence Ruského impéria se místní historikové pokoušeli utvrdit fakt, že Ukrajina i Bělorusko jsou a vždy byli součástí Ruska a jejich jazyky jsou pouhá nářečí ruského jazyka.

Po rozpadu SSSR v roce 1991 a vzniku nástupnických nezávislých států byl tento název změněn na běloruské „Беларусь“. I oficiální název je nyní „Рэспубліка Беларусь“. Odkazuje totiž svým názvem na „Русь“, tedy historický etnokulturní prostor, který se nacházel na území dnešního Běloruska, Ukrajiny a polovině dnešní evropské části Ruska, nikoliv na Rusko, jak to v názvech Běloruska v mnoha jazycích včetně češtiny působí.

I Běloruská ambasáda v Praze na svém webu používá transliteraci tohoto názvu, což je na základě výše zmíněných argumentů naprosto pochopitelné. Přesto v tomto překladu je nadále používán překlad Běloruská republika, který je pro češtinu a české čtenáře již vžitý a tím pádem i přirozenější, jako zkrácený název se používá Bělorusko. Důvodem tohoto postupu je prostý fakt, že bakalářské práci nepřísluší měnit tuto konvenci.

5.2 Překlad odborných termínů

Jak bylo již zmíněno v analýze výchozího textu, důležitým rysem právních textů je přítomnost (především) právních termínů. Po prostudování literatury k tématu teorie překladu, víme, že termíny se nepřekládají, nýbrž substituují odpovídajícími ekvivalenty z terminologie cílového jazyka. Většina termínů byla tedy jednoduše dohledatelná v odborných slovnících, ale některé

termíny vyžadovaly poněkud více zkoumání. Příkladem je slovo *недра*, které má obecně širší význam než v tomto překladu použitý ekvivalent *nerostné bohatství*.

5.3 Překlad preambule

Preambule neboli úvodní slavnostní část textu, která stanovuje jeho smysl a cíl, se stylem liší od celého překladu. Text preambule můžeme zařadit do stylu diplomatických listin. „Jinou odnoží právníckého stylu je styl diplomatických listin, který mívá někdy až patetické zabarvení a proklamativní charakter <...>. Slovník bývá všeobecně srozumitelný (určen pro širší veřejnost), věty dlouhé, složité, ale parataktické, kompozice výčtová (viz např. Preambule Charty OSN).“²⁸

Na rozdíl od české ústavy není v běloruské ústavě preambule označena nadpisem. V preambuli je problémový především překlad přechodníků. V ruském jazyce je to zcela běžný, hojně používaný slovesný tvar. Pro češtinu je však tato slovesná forma již zastaralá a používá se velmi zřídka. Proto se přechodníky obvykle do češtiny překládají vedlejšími větami nebo jinými prostředky. Vzhledem k „slavnostní“ povaze textu preambule se však použití vedlejších vět či jiných prostředků zdá nevhodné, proto zůstávají i v češtině zachovány přechodníky.

5.4 Lexikálně-sémantické transformace

Lexikálně-sémantické transformace byly po gramatických druhé nejčastější, ale stejně jako lexikální nebo lexikálně-gramatické byly pro tento text použity pouze v několika případech. Nejčastější lexikálně-sémantickou transformací byla zaměna, protože se v textu opakovaně objevila slova, jejichž slovníkové ekvivalenty nebyly pro text ani pro kontext vhodné a bylo nutné použít jiný výraz. Ostatní transformace tohoto typu byly použity pouze minimálně nebo vůbec.

- **Konkretizace** = *недра* – *nerostné bohatství* (Článek 13.)
- **Modulace** = **rozšíření** = *столица* – *hlavní město* (Článek 20.)
redukce = *брачный возраст* – *plnoletost, zletilost* (Článek 32.)

---

²⁸ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6. s. 134.

- **Záměna**

Любые действия по изменению конституционного строя и достижению государственной власти насильственными методами, а также путем иного нарушения законов Республики Беларусь наказываются согласно закону.

Jakýkoliv pokus o změnu ústavního pořádku nebo nabytí státní moci násilným způsobem nebo porušením zákonů Běloruské republiky se trestá podle zákona. (Článek 3.)

Право граждан Республики Беларусь на охрану здоровья обеспечивается также развитием физической культуры и спорта <...>.

Právo na ochranu zdraví zahrnuje také rozvoj tělesné výchovy a sportu<...>. (Článek 45.)

5.5 Gramatické transformace

Tento typ transformací se při překladu vybraného textu uplatnil nejvíce. Logická výstavba textu a vztahy mezi větami se totiž v každém jazyce vyjadřují jinými způsoby, proto bylo provedeno nejvíce transformací gramatických. Nejčastěji se uplatnily záměny slovních tvarů a slovnědruhové záměny.

- **Rozčlenění větné konstrukce**

Все равны перед законом и имеют право без всякой дискриминации на равную защиту прав и законных интересов.

Пřed законом jsou si všichni rovni a mají právo na stejnou ochranu práv a zákonných zájmů. Diskriminace se nepřipouští. (Článek 22.)

Лицам, работающим по найму, гарантируется справедливая доля вознаграждения в экономических результатах труда в соответствии с его количеством, качеством и общественным значением, но не ниже уровня, обеспечивающего им и их семьям свободное и достойное существование.

Zaměstnaným je garantováno spravedlivé finanční ohodnocení na základě ekonomického přínosu a množství vykonané práce, její kvality a společenského významu. Finanční ohodnocení musí zajistit zaměstnanci a jeho rodině důstojnou existenci a svobodný rozvoj. (Článek 42.)

- **Syntaktické kondenzace (komprese)**

Это право обеспечивается общедоступностью ценностей отечественной и мировой культуры, находящихся в государственных и общественных фондах, развитием сети культурно-просветительных учреждений.

Toto právo je zajištěno dostupností hodnot tuzemské i světové kultury, kteřé se nacházejí ve státních a veřejných fondech, a rozvojem sítě institucí kulturní osvěty. (Článek 51.)

Политические партии, другие общественные объединения, действуя в рамках Конституции и законов Республики Беларусь, содействуют выявлению и выражению политической воли граждан, участвуют в выборах.

Politické strany a jiná občanská sdružení, kteřá dodržují Ústavu a zákony Běloruské republiky a umožňují občanům projevit a vyjádřit jejich politickou vůli se mohou účastnit voleb. (Článek 5.)

Республика Беларусь может предоставлять право убежища лицам, преследуемым в других государствах за политические, религиозные убеждения или национальную принадлежность.

Běloruská republika může poskytnout právo na azyl osobám, kteřé jsou v jiných státech pronásledovány za své politické nebo náboženské názory nebo za národnostní příslušnost. (Článek 12.)

- **Záměny slovních tvarů**

Záměny slovních tvarů byly provedeny kvůli odlišnostem v rodech, pádech a číslech ve výchozím a cílovém jazyce.

Иностранные граждане и лица без гражданства на территории Беларуси пользуются правами и свободами и исполняют обязанности наравне с гражданами Республики Беларусь, если иное не определено Конституцией, законами и международными договорами.

Občané jiných států a osoby bez občanství mají na území Běloruské republiky stejná práva, svobody a povinnosti jako občané Běloruské republiky, pokud není Ústavou, zákony nebo mezinárodními smlouvami určeno jinak. (Článek 11.)

Территория Беларуси едина и неотчуждаема.

Území Běloruska je jednotné a nezadatelné. (Článek 9.)

Гражданину Республики Беларусь гарантируется защита и покровительство государства как на территории Беларуси, так и за ее пределами.

Občanům Běloruské republiky je garantována ochrana a pomoc státu, jak na území Běloruska, tak za jeho hranicemi. (Článek 10.)

- **Slovnědruhov $\acute{e}$ z $\acute{a}$ m $\acute{e}$ ny (transpozice)**

Na p $\acute{r}$ íkladech vidíme, že nejčastější z $\acute{a}$ m $\acute{e}$ nou tohoto druhu byla z $\acute{a}$ m $\acute{e}$ na podstatného jm $\acute{e}$ na (často podstatného jm $\acute{e}$ na slovesného) slovesem v infinitivu.

Никто не может быть принужден к выражению своих убеждений или отказу от них.

Nikdo nesmí být nucen vyjadřovat své názory nebo se jich vzdát. (Článek 33.)

Гражданам Республики Беларусь гарантируется право на получение, хранение и распространение полной, достоверной и своевременной информации о деятельности государственных органов, общественных объединений, о политической, экономической, культурной и международной жизни, состоянии окружающей среды.

Občané Běloruské republiky mají právo získávat, přechovávat a šířit úplné, důvěryhodné a aktuální informace o činnosti státních orgánů, občanských sdružení, o politickém, ekonomickém, kulturním a mezinárodním dění a o stavu životního prostředí. (Článek 34.)

Республика Беларусь обладает верховенством и полнотой власти на своей территории, самостоятельно осуществляет внутреннюю и внешнюю политику.

Běloruská republika má svrchovanou a úplnou moc na vlastním území a samostatně uskutečňuje vnitřní i zahraniční politiku. (Článek 1.)

- **Větněčlenské záměny**

Nejčastější záměnou tohoto typu při překladu ruského textu do češtiny je záměna neshodného přívlastku shodným.

Земли сельскохозяйственного назначения находятся в собственности государства.

Zemědělská půda je majetkem státu. (Článek 13.)

Лицо, заключенное под стражу, имеет право на судебную проверку законности его задержания или ареста.

Увзненная osoba má právo na soudní ověření zákonnosti jejího zadržení nebo uvěznění. (Článek 25.)

Смертная казнь до ее отмены может применяться в соответствии с законом как исключительная мера наказания за особо тяжкие преступления и только согласно приговору суда.

Trest smrti se smí do jeho zrušení používat podle zákona, jako výjimečný trest za těžké zločiny a pouze na základě rozhodnutí soudu. (Článek 24.)

- **Změny gramatického statutu větných konstrukcí**

Nejčastější záměnou tohoto druhu je záměna trpných konstrukcí činnými a naopak.

Гражданин ответственен перед государством за неукоснительное исполнение обязанностей, возложенных на него Конституцией.

Общан odpovídá za důsledné plnění povinností, které mu ukládá Ústava. (Článek 2.)

Республика Беларусь может предоставлять право убежища лицам, преследуемым в других государствах за политические, религиозные убеждения или национальную принадлежность.

Белоруская республика může poskytnout právo na azyl osobám, které jsou v jiných státech pronásledovány za své politické nebo náboženské názory nebo za národnostní příslušnost. (Článek 12.)

Гарантируются доступность и бесплатность общего среднего и профессионально-технического образования.

Stát garantuje občanům přístup k bezplatnému základnímu a všeobecnému i profesně-technickému středoškolskému vzdělání. (Článek 49.)

5.6 Lexikální a lexikálně-gramatické transformace

Poslední skupinou jsou lexikálně-gramatické transformace, které se vyskytly pouze minimálně, podobně jako lexikální transformace, které jsme pro překlad textu nepoužili vůbec. Důvod je zjevný už z lexikální charakteristiky textu. Po lexikální stránce se text vyznačuje pouze termíny, které v případě tohoto textu měly vhodné ekvivalenty v cílovém jazyce a mohly jimi tedy být jednoduše nahrazeny. Lexikální a lexikálně-gramatické transformace se tedy příliš neuplatňují, protože text neobsahuje žádná slova (konkrétněji například toponyma), která by vyžadovala kreativní řešení.

- **Antonymický překlad**

Государство гарантирует всем равные возможности свободного использования способностей и имущества для предпринимательской и иной не запрещенной законом экономической деятельности.

Stát garantuje všem stejné možnosti svobodného využívání schopností a majetku pro podnikatelskou nebo jinou činnost povolenou zákonem. (Článek 13.)

- **Změna pořádku slov**

Přestože ve většině případů zůstal slovosled stejný jako ve výchozím textu, bylo v některých případech potřeba pozměnit slovosled, aby byl vhodný pro češtinu. Tato transformace byla jednou z nejčastěji použitých pro tento překlad.

Республика Беларусь в своей внешней политике исходит из принципов равенства государств, неприменения силы или угрозы силой, нерушимости границ, мирного урегулирования споров, невмешательства во внутренние дела и других общепризнанных принципов и норм международного права.

V zahraniční politice se Běloruská republika řídí několika zásadami: rovnost států, zásada nepoužití síly a hrozby silou, neporušitelnost státních hranic, zásada mírového urovnání sporů, zásada nevměšování se do vnitřní politiky jiných států a jiné obecně uznané principy a normy mezinárodního práva. (Článek 18.)

Свобода собраний, митингов, уличных шествий, демонстраций и пикетирования, не нарушающих правопорядок и права других граждан Республики Беларусь, гарантируется государством.

Stát garantuje právo na svobodu shromažďování, pořádání mítinků, pouličních průvodů a demonstrací, pokud nenarušují právní pořádek a práva jiných občanů Běloruské republiky. (Článek 35.)

- **Celkové přehodnocení**

Государство регулирует отношения между социальными, национальными и другими общностями на основе принципов равенства перед законом, уважения их прав и интересов.

Všechna sociální, národnostní a jiná společenství jsou si před zákonem rovna a je s nimi jednáno s ohledem na jejich práva a zájmy. Stát reguluje vztahy mezi nimi. (Článek 14.)

6 ZÁVĚR

Stěžejním cílem této bakalářské práce bylo vytvoření adekvátního českého překladu dvanácti stran Ústavy Běloruské republiky. Bylo stanoveno také několik dílčích cílů. Prvním bylo vypracování rozboru výchozího textu a podrobná analýza, ve které jsme se zabývali strukturou obsahu, zdrojem, adresátem, funkcí a jazykovými prostředky ve všech rovinách. Při analýze byly vytyčeny rysy typické především pro odborný styl. Příkladem jsou termíny, internacionalismy a použití trpného rodu. Analýza textu byla založena na teoretických poznatcích z odborné převážně české literatury. Tyto teoretické poznatky o odborném a právním stylu, teorii překladu a překladatelských postupech jsou shrnuty ve druhé a třetí kapitole. Zdrojem informací k otázce teorie překladu byly především práce M. Tomáška, D. Žváčka a E. Vysloužilové, ale i mnohé další tištěné a internetové zdroje, včetně ruský psaných.

V samotném procesu překladu byl nejnáročnější překlad textu jako celku, tak aby nebyla narušena logická ani kompoziční výstavba textu a zůstalo zachováno celé původní sdělení. Pro překlad terminologie byly použity terminologické slovníky. Při překladu samotného textu byly velmi užitečné paralelní texty jako např. Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, ve kterých bylo možné dohledat některá ustálená slovní spojení či fráze typické pro tento typ textu.

Druhým dílčím cílem práce byl překladatelský komentář, který následuje po textu překladu. V procesu překladu byly nejčastěji použity transformace gramatické, konkrétně záměny slovních tvarů, slovnědruhové záměny, syntaktické kondenzace a změny gramatického statutu vět. Ve velké míře se uplatnila substituce termínů a doslovný překlad. Naopak lexikální transformace se nevyskytly vůbec a pouze minimálně byly použity transformace lexikálně-gramatické. Posledním dílčím cílem bylo sestavení překladového slovníku, který je Přílohou I této práce.

Závěrem je vhodné zmínit se o současné situaci v zemi, jejíž Ústavou se celá práce zabývá. Jen za období zpracování této práce, došlo k opakovanému porušování Ústavy. Konkrétně mluvíme o oslavách vzniku Běloruské lidové republiky (1918), které připadají na 25. března. Podobně jako v posledních 20 letech ani tento rok se oslavy neobešly bez pochybných zásahů státních ozbrojených složek. Desítky lidí byly zatčeny bez zákonného důvodu a vězněny několik dní bez ohledu na to, co je nebo není Ústavou určeno. Jediný den tak ukazuje zbytku světa, jak doopravdy deklarovaná svoboda shromažďování v Bělorusku.

Dalším podstatným faktem je skutečnost, že některé formulace jsou již dnes poněkud nedostatečné ve srovnání s ústavami vyspělých států. Bělorusko může poskytnout právo na azyl osobám, které jsou v jiných státech pronásledovány za své politické nebo náboženské názory nebo za národnostní příslušnost. Většina zemí má dnes ale ošetřeno mnohem více důvodů pro udělení azylu. Pro běloruské úřady však byla oříškem už situace, kdy v roce 2017 o azyl zažádal člověk „netradiční orientace“, který byl pronásledován právě kvůli ní.

Provedený překlad a analýza ukazují, jak je otázka právního překladu složitá a důležitá. Zároveň zde uvedené skutečnosti svědčí o tom, že i tyto texty mají podléhat včasným úpravám, které by reagovaly na nově vznikající potřeby společnosti. Především však má být v dodržování zákonů a jejich včasné a vhodné úpravě vzorem stát.

7 SEZNAM LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Tištěné zdroje

- 1) BALCAR, Milan. Ruská gramatika v kostce. Vyd. 2. Voznice: Leda, 2014. ISBN 978-80-7335-379-7.
- 2) ČECHOVÁ, Marie – KRČMOVÁ, Marie – MINÁŘOVÁ, Eva. Současná stylistika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 382 s. ISBN 978-80-7106-961-4.
- 3) ČERNÍKOVÁ, Veronika, Marie FENCLOVÁ, Helena HOROVÁ, et al. Překlad mezi didaktikou cizích jazyků a translatologií. Plzeň: Nava, 2014. ISBN 978-80-7211-473-3.
- 4) GROMOVÁ, E., HRDLIČKA, M., VILÍMEK, V. (ed.) Antologie teorie odborného překladu (výběr z prací českých a slovenských autorů). 3. revid. a rozšíř. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-801-1.
- 5) HEČKO, Blahoslav. Dobrodružství překladu. Praha: I. Železný, 2000. ISBN 80-237-3620-5.
- 6) HLADIŠ, F. Problematika českého jazyka v právu. In Žemlička, M. (ed.). Termina 94. Liberec: PFTU, 1995. s. 104 – 106.
- 7) JELÍNEK, M. Styl odborný. In Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.). Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Lidové noviny, 2002. s. 454 – 456.
- 8) KNITTLOVÁ, Dagmar. K teorii i praxi překladu. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6.
- 9) KONVIČKA, Martin, Pavla RAŠNEROVÁ a Michaela ZBORNÍKOVÁ. Translatologické kategorie v praxi: kontrastivní německo-české pojetí. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5067-4.
- 10) KOUDELKA, Zdeněk a Renata VLČKOVÁ. Ústavní systém Ruska: Ústava Ruské federace. Brno: Masarykova univerzita, 1996. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1356-7.
- 11) LEVÝ, Jiří. České teorie překladu. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957.
- 12) LEVÝ, Jiří. Umění překladu. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1963.
- 13) Pravidla českého pravopisu. 6. rozšířené vydání. Praha: Fin Publishing, 2014. ISBN 978-80-87133-09-5.

- 14) TOMÁŠEK, Michal. Překlad v právní praxi. 2. dopl.vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN: 80-7201-427-7.
  - 15) Úplné znění Ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky; Úplné znění Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky; Úplné znění zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny; některé další související právní předpisy. Vydání: dvanácté. Praha: Armex Publishing, 2017. Edice kapesních zákonů. ISBN 978-80-87451-46-5.
  - 16) VYSLOUŽILOVÁ, Eva. Cvičebnice překladatelství a tlumočnictví pro ruštináře. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. ISBN 80-7067-381-8.
  - 17) ŽVÁČEK, Dušan. Kapitoly z teorie překladu I (odborný překlad). Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-489-X.
  - 18) ŽVÁČEK, Dušan. Úvod do teorie překladu (pro rusisty). Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-814-3.
-
- 1) ГОЛУБ, И. Б. Стилистика русского языка М.: Рольф Айрис-пресс, 1997. ISBN 978-5-8112-3972-6.
  - 2) ЕЛИНА, Е.А. Стилистика русского языка и культура речи. Саратов: Саратовский государственный социально-экономический университет, 2010.
  - 3) ЕМЕЛИНА, О. Грамматические особенности перевода юридических текстов. In: ПРАВО И УПРАВЛЕНИЕ. XXI ВЕК, №2, 2011
  - 4) КАРАУЛОВА, Ю.А. Синтаксические трансформации в переводе юридических документов. In: ПРАВО И УПРАВЛЕНИЕ. XXI ВЕК, №2, 2011
  - 5) Конституция Республики Беларусь: На русском, белорусском и английском языках. Минск: Национальный центр правовой информации Республики Беларусь, 2017. ISBN 978-985-7087-71-6.
  - 6) НЕСТЕРОВИЧ, В.М. Проблемы перевода юридических терминов. In: ПРАВО И УПРАВЛЕНИЕ. XXI ВЕК, №2, 2011.

Elektronické zdroje

1. E-learning UJAK [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://2012.elearning.ujak.cz/mod/book/tool/print/index.php?id=2374>
  2. Právní prostor [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/o-pravnim-prekladu-prevazne-vazne>
  3. Teorie překladu. [online] 2018 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: www.ukrajnistika.upol.cz/Docs/Teorie%20prekladu.htm
-
1. АРИЯ, С. Язык и стиль процессуальных документов. In: «Российская юстиция», №7/2002 [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1132293>
  2. Воронцова, Ю.А., Хорошко, Е.Ю. Правовой статус языка. Учебное пособие для курсантов и слушателей вузов МВД. Белгород, 2008. [online] 2018 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://sci.house/rossii-pravo-grajdanskoe-scibook/pravovoy-status-yazyika-uchebnoe-posobie-dlya.html>
  3. ГРАМОТА.РУ. Словарно-информационный портал "Русский язык" [online]. 2018 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <http://www.gramota.ru/>
  4. ProMetod.ru, Методические материалы по русскому языку и культуре речи [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: http://prometod.ru/index.php?type_page&katalog&id=976&met7
  5. Студепедия [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://studepedia.org/index.php?vol=1&post=7120>

Slovníky

- Česko-ruský slovník (kolektiv autorů pod vedením L. Kopeckého, J. Filipce a O. Lešky), díl I, II. Praha: SPN, 1978.
- Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/A>
- Seznam Slovník [online] 2018 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: www.slovník.seznam.cz
- Slovník cizích slov [online]. 2005-2006 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>
- ŠIŠKA, J. F.; ŠIŠKOVÁ, N. Rusko-český právní slovník. Praha: Aspi, 2002. ISBN 80-8639-526-X.
- ВАСЮЧКОВА, О. И., ДОЛГОРУКОВА, А. И., КОВАЛЕНКО, Т. В. Краткий англо-русский словарь юридических терминов. Минск: БГУ, 2004. ISBN 985-485-175-3.
- Словарь юридических терминов на белорусском, русском и английском языках. In: Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. [online]. 2018. Dostupné z: <http://multilang.pravo.by/ru/About>
- Энциклопедический словарь конституционного права. [online]. 2018. Dostupné z: <http://www.xn--80aacc4bir7b.xn--p1ai/энциклопедии/энциклопедический-словарь-конституционного-права/>

8. RESUMÉ

Bakalářská práce se zabývá problematikou překladu odborného textu z právní oblasti. Práce obsahuje analýzu části Ústavy Běloruské republiky na lexikální, syntaktické a morfologické úrovni. Následuje teoretická část práce, jejímž primárním cílem je zpracování teoretického základu nezbytného pro adekvátní překlad. Praktickou částí práce je překlad prvních dvanáct stran Ústavy a překladatelský komentář, zachycující lexikální jednotky a věty problematické pro překlad a objasňující použité metody. Právní termíny obsažené v textu byly zpracovány do rusko-českého překladového slovníku, který je přílohou této práce.

Klíčová slova: překlad, analýza textu, překladové transformace, odborný styl, termín, právní jazyk, právní styl, ústava, Ústava Běloruské republiky

SUMMARY

This bachelor thesis deals with the translation of a text from the legal field. The work contains an analysis of a part of the Constitution of the Republic of Belarus at the lexical, syntactic and morphological level. The theoretical part follows, the primary aim of which is to elaborate the theoretical basis necessary for adequate translation. The practical part of the thesis is a translation of the first twelve pages of the Constitution and a translation commentary, depicting lexical units and sentences problematic for translation and clarifying the methods used. The legal terms contained in the text were elaborated in the Russian-Czech translation dictionary, which is attached to this work.

Keywords: translation, text analysis, methods of translation, term, legal language, legal style, constitution, Constitution of the Republic of Belarus

ПРІЛОНА I

Пřekladový slovník

A

акт, -а; м.

арест, -а; м.

akt

vězení, vazba

Б

безопасность, -и; ж.

беспрепятственный, -ого; м.

беспристрастный, -ого; м.

бесчеловечный, -ого; м.

благосостояние, -я; с.

bezpečnost

svobodný, volný, nerušený

nezaujatý, objektivní, nestranný

nelidský, krutý

blahobyt

В

верховенство, -а; с.

владение, -я; с.

власть, -и; ж.

вмешательство, -а; с.

вражда, -ы; ж.

выборы, -ов

svrchovanost, svrchovaná moc

pozemky

moc, vláda

vměšování, zásah

nepřítelství, nevraživost, zášť

volby

Г

герб, -а; м.

гимн, -а; м.

государственность, ж.

гражданин, граждане; м.

státní znak

hymna

státní zřízení

(státní) občan

Д

демократический, -ого; м.

деятельность, -и; ж.

доказательство, -а; с.

должностной, -ого; м.

demokratický

činnost, práce

důkaz

úřední, služební

Е

единоличный, -ого; м.

естественный, -ого; м.

individuální, soukromý

přírodní, přirozený

Ж

жестокий, -ого; м.

krutý, ukrutný, surový, bezcitný

жилище, -а; с.

obydlí, příbytek

З

задержание, -я; с.

zadržení

заключенный, -ого; м.

vězeň

законность, -и; ж.

zákonnost, zákonitost, legálnost

законодательство, -а; с.

zákonodárství, zákonodárná činnost, zákony

закрепить, -плю, -пишь; св.

upevnit, utvrdit

И

здравоохранение, -я; с.

péče o zdraví, zdravotnictví

имущество, -а; с.

majetek

иностранный, -ого; м.

cizí, cizozemský

исключительный, -ого; м.

výjimečný, mimořádný, výhradní, výlučný

исповедовать, -дую, -дуешь; нсв.

vyznávat (náboženskou víru)

К

казнь, -и; ж.

trest, potrestání

косвенный, -ого; м.

nepřímý

Л

лицо, -а; с.

osoba

личность, -и; ж.

osobnost

лишить, -шу, -шишь; св.

zbavit

М

мера, -ы; ж.

opatření

многообразие, -я; с.

mnohotvárnost, rozmanitost, různost

монополизация, -и; ж.

monopolizace

Н

наказание, -я; с.

trest

наказывать, -аю, -аеш; нсв.

trestat

нарушение, -я; с.

porušení

наследие, -я; с.

dědictví

невиновность, -и; ж.	nevina, nevinnost
недра <i>мн.</i>	útroby, nitro, vnitřek
независимость, -и; ж.	nezávislost, samostatnost, svrchovanost
незыблемый, -ого; м.	neotřesitelný
непосредственный, -ого; м.	bezprostřední, přímý
неотчуждаемый, -ого; м.)	nezadatelný (právo)
неприкосновенность, -и; ж.	nedotknutelnost
неукоснительный, -ого; м.	bezpodmínečný, důsledný
нравственность, -и; ж.	mravnost, morálka

О

обращение, -я; с.	žádost
объединение, -я; с.	sdružení
объяснение, -я; с.	vysvětlení
обязательный, -ого; м.	závazný, povinný
ограничение, -я; с.	omezení
определяться	projevovat se, ukazovat se
оскорбление, -я; с.	urážka

П

подвергаться	být vystaven (čemu) / podrobovat se (čemu)
показание, -я; с.	výpověď
покровительство, -а; с.	ochrana, záštita
полномочие, -я; с.	pravomoc, zplnomocnění, plná moc
полноправный, -ого; м.	plnoprávný
полнота (власти), -ы; ж.	úplnosť, plnosť
положение, -я; с.	postavení/situace/stav/usnesení, vyhláška, nařízení
посягательство, -а; с.	pokus o narušení (čeho)
пошлина, -ы; ж.	clo, celní poplatek
правовой, -ого; м.	právní, právnický
правопорядок, -дка; м.	právní řád
предел, -а; м.	hranice, meze
предприятие, -я; с.	podnik, závod, podnikání
преимущество, -а; с.	výsada, výsadní právo, privilegium
преступление, -я; с.	zločin

приговор, -а; м.	rozsudek
принадлежность, -и; ж.	příslušnost
приобретение, -я; с.	přínos, zisk
приостановить, -овлю́, -óвишь; св.	pozastavit, zastavit, přerušit
пропаганда, -ы; ж.	propaganda
пытка, -и; ж.	mučení, týrání
Р	
равенство, -а; ж.	rovnost
регулирование, -я; с.	regulování
С	
самоопределение, -я; с.	sebeurčení
собственность, -и; ж.	majetek, vlastnictví
совместно	společně
содействовать, -твую, -твуеть; св, нсв.	napomáhat, přispívat, podporovat
строй, -я; м.	řád, zřízení
суверенитет, -а; м.	suverenita, svrchovanost
супруги	manželé
существо, -а; с.	podstata, jádro
У	
убежище, -а; с.	azyl, útočiště
управление, -я; с.	správa, řízení
уравновешивать	vyvažovat, uvádět do rovnováhy
установить, -овлю́, -óвишь; св.	určit, stanovit
утрата, -ы; ж.	ztráta
Ц	
целостность, -и; ж.	celistvost, ucelenost
цензура, -ы; ж.	cenzura
шествие, -я; с.	průvod, pochod

ПРІЛОГА II

Výchozí text

КОНСТИТУЦИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 1994 ГОДА

(с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах
24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.)

*Мы, народ Республики Беларусь (Беларуси),
исходя из ответственности за настоящее и будущее Беларуси,
сознавая себя полноправным субъектом мирового сообщества и подтверждая свою
приверженность общечеловеческим ценностям,
основываясь на своем неотъемлемом праве на самоопределение,
опираясь на многовековую историю развития белорусской государственности,
стремясь утвердить права и свободы каждого гражданина Республики Беларусь,
желая обеспечить гражданское согласие, незыблемые устои народовластия и
правового государства,
принимаем настоящую Конституцию – Основной Закон Республики Беларусь.*

РАЗДЕЛ I

ОСНОВЫ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОЯ

Статья 1. Республика Беларусь – унитарное демократическое социальное правовое государство.

Республика Беларусь обладает верховенством и полнотой власти на своей территории, самостоятельно осуществляет внутреннюю и внешнюю политику.

Республика Беларусь защищает свою независимость и территориальную целостность, конституционный строй, обеспечивает законность и правопорядок.

Статья 2. Человек, его права, свободы и гарантии их реализации являются высшей ценностью и целью общества и государства.

Государство ответственно перед гражданином за создание условий для свободного и достойного развития личности. Гражданин ответствен перед государством за неукоснительное исполнение обязанностей, возложенных на него Конституцией.

Статья 3. Единственным источником государственной власти и носителем суверенитета в Республике Беларусь является народ. Народ осуществляет свою власть непосредственно, через представительные и иные органы в формах и пределах, определенных Конституцией.

Любые действия по изменению конституционного строя и достижению государственной власти насильственными методами, а также путем иного нарушения законов Республики Беларусь наказываются согласно закону.

Статья 4. Демократия в Республике Беларусь осуществляется на основе многообразия политических институтов, идеологий и мнений.

Идеология политических партий, религиозных или иных общественных объединений, социальных групп не может устанавливаться в качестве обязательной для граждан.

Статья 5. Политические партии, другие общественные объединения, действуя в рамках Конституции и законов Республики Беларусь, содействуют выявлению и выражению политической воли граждан, участвуют в выборах.

Политические партии и другие общественные объединения имеют право пользоваться государственными средствами массовой информации в порядке, определенном законодательством.

Запрещается создание и деятельность политических партий, а равно других общественных объединений, имеющих целью насильственное изменение конституционного строя либо ведущих пропаганду войны, социальной, национальной, религиозной и расовой вражды.

Статья 6. Государственная власть в Республике Беларусь осуществляется на основе разделения ее на законодательную, исполнительную и судебную. Государственные органы в пределах своих полномочий самостоятельны: они взаимодействуют между собой, сдерживают и уравновешивают друг друга.

Статья 7. В Республике Беларусь устанавливается принцип верховенства права.

Государство, все его органы и должностные лица действуют в пределах Конституции и принятых в соответствии с ней актов законодательства.

Правовые акты или их отдельные положения, признанные в установленном законом порядке противоречащими положениям Конституции, не имеют юридической силы.

Нормативные акты государственных органов публикуются или доводятся до всеобщего сведения иным предусмотренным законом способом.

Статья 8. Республика Беларусь признает приоритет общепризнанных принципов международного права и обеспечивает соответствие им законодательства.

Республика Беларусь в соответствии с нормами международного права может на добровольной основе входить в межгосударственные образования и выходить из них.

Не допускается заключение международных договоров, которые противоречат Конституции.

Статья 9. Территория Республики Беларусь является естественным условием существования и пространственным пределом самоопределения народа, основой его благосостояния и суверенитета Республики Беларусь.

Территория Беларуси едина и неотчуждаема.

Территория делится на области, районы, города и иные административно-территориальные единицы. Административно-территориальное деление государства определяется законодательством.

Статья 10. Гражданину Республики Беларусь гарантируется защита и покровительство государства как на территории Беларуси, так и за ее пределами.

Никто не может быть лишен гражданства Республики Беларусь или права изменить гражданство.

Гражданин Республики Беларусь не может быть выдан иностранному государству, если иное не предусмотрено международными договорами Республики Беларусь.

Приобретение и утрата гражданства осуществляются в соответствии с законом.

Статья 11. Иностранцы граждане и лица без гражданства на территории Беларуси пользуются правами и свободами и исполняют обязанности наравне с гражданами Республики Беларусь, если иное не определено Конституцией, законами и международными договорами.

Статья 12. Республика Беларусь может предоставлять право убежища лицам, преследуемым в других государствах за политические, религиозные убеждения или национальную принадлежность.

Статья 13. Собственность может быть государственной и частной.

Государство предоставляет всем равные права для осуществления хозяйственной и иной деятельности, кроме запрещенной законом, и гарантирует равную защиту и равные условия для развития всех форм собственности.

Государство способствует развитию кооперации.

Государство гарантирует всем равные возможности свободного использования способностей и имущества для предпринимательской и иной не запрещенной законом экономической деятельности.

Государство осуществляет регулирование экономической деятельности в интересах человека и общества; обеспечивает направление и координацию государственной и частной экономической деятельности в социальных целях.

Недра, воды, леса составляют исключительную собственность государства. Земли сельскохозяйственного назначения находятся в собственности государства.

Законом могут быть определены и другие объекты, которые находятся только в собственности государства, либо установлен особый порядок перехода их в частную собственность, а также закреплено исключительное право государства на осуществление отдельных видов деятельности.

Государство гарантирует трудящимся право принимать участие в управлении предприятиями, организациями и учреждениями с целью повышения эффективности их работы и улучшения социально-экономического уровня жизни.

Статья 14. Государство регулирует отношения между социальными, национальными и другими общностями на основе принципов равенства перед законом, уважения их прав и интересов.

Отношения в социально-трудовой сфере между органами государственного управления, объединениями нанимателей и профессиональными союзами осуществляются на принципах социального партнерства и взаимодействия сторон.

Статья 15. Государство ответственно за сохранение историко-культурного и духовного наследия, свободное развитие культур всех национальных общностей, проживающих в Республике Беларусь.

Статья 16. Религии и вероисповедания равны перед законом.

Взаимоотношения государства и религиозных организаций регулируются законом с учетом их влияния на формирование духовных, культурных и государственных традиций белорусского народа.

Запрещается деятельность религиозных организаций, их органов и представителей, которая направлена против суверенитета Республики Беларусь, ее конституционного строя и гражданского согласия либо сопряжена с нарушением прав и свобод граждан, а также препятствует исполнению гражданами их государственных, общественных, семейных обязанностей или наносит вред их здоровью и нравственности.

Статья 17. Государственными языками в Республике Беларусь являются белорусский и русский языки.

Статья 18. Республика Беларусь в своей внешней политике исходит из принципов равенства государств, неприменения силы или угрозы силой, нерушимости границ, мирного урегулирования споров, невмешательства во внутренние дела и других общепризнанных принципов и норм международного права.

Республика Беларусь ставит целью сделать свою территорию безъядерной зоной, а государство – нейтральным.

Статья 19. Символами Республики Беларусь как суверенного государства являются ее Государственный флаг, Государственный герб и Государственный гимн.

Статья 20. Столица Республики Беларусь – город Минск.

Статус города Минска определяется законом.

РАЗДЕЛ II

ЛИЧНОСТЬ, ОБЩЕСТВО, ГОСУДАРСТВО

Статья 21. Обеспечение прав и свобод граждан Республики Беларусь является высшей целью государства.

Каждый имеет право на достойный уровень жизни, включая достаточное питание, одежду, жилье и постоянное улучшение необходимых для этого условий.

Государство гарантирует права и свободы граждан Беларуси, закрепленные в Конституции, законах и предусмотренные международными обязательствами государства.

Статья 22. Все равны перед законом и имеют право без всякой дискриминации на равную защиту прав и законных интересов.

Статья 23. Ограничение прав и свобод личности допускается только в случаях, предусмотренных законом, в интересах национальной безопасности, общественного порядка, защиты нравственности, здоровья населения, прав и свобод других лиц.

Никто не может пользоваться преимуществами и привилегиями, противоречащими закону.

Статья 24. Каждый имеет право на жизнь.

Государство защищает жизнь человека от любых противоправных посягательств.

Смертная казнь до ее отмены может применяться в соответствии с законом как исключительная мера наказания за особо тяжкие преступления и только согласно приговору суда.

Статья 25. Государство обеспечивает свободу, неприкосновенность и достоинство личности. Ограничение или лишение личной свободы возможно в случаях и порядке, установленных законом.

Лицо, заключенное под стражу, имеет право на судебную проверку законности его задержания или ареста.

Никто не должен подвергаться пыткам, жестокому, бесчеловечному либо унижающему его достоинство обращению или наказанию, а также без его согласия подвергаться медицинским или иным опытам.

Статья 26. Никто не может быть признан виновным в преступлении, если его вина не будет в предусмотренном законом порядке доказана и установлена вступившим в законную силу приговором суда. Обвиняемый не обязан доказывать свою невиновность.

Статья 27. Никто не должен принуждаться к даче показаний и объяснений против самого себя, членов своей семьи, близких родственников. Доказательства, полученные с нарушением закона, не имеют юридической силы.

Статья 28. Каждый имеет право на защиту от незаконного вмешательства в его личную жизнь, в том числе от посягательства на тайну его корреспонденции, телефонных и иных сообщений, на его честь и достоинство.

Статья 29. Неприкосновенность жилища и иных законных владений граждан гарантируется. Никто не имеет права без законного основания войти в жилище и иное законное владение гражданина против его воли.

Статья 30. Граждане Республики Беларусь имеют право свободно передвигаться и выбирать место жительства в пределах Республики Беларусь, покидать ее и беспрепятственно возвращаться обратно.

Статья 31. Каждый имеет право самостоятельно определять свое отношение к религии, единолично или совместно с другими исповедовать любую религию или не исповедовать никакой, выражать и распространять убеждения, связанные с отношением к религии, участвовать в отправлении религиозных культов, ритуалов, обрядов, не запрещенных законом.

Статья 32. Брак, семья, материнство, отцовство и детство находятся под защитой государства.

Женщина и мужчина по достижении брачного возраста имеют право на добровольной основе вступить в брак и создать семью. Супруги равноправны в семейных отношениях.

Родители или лица, их заменяющие, имеют право и обязаны воспитывать детей, заботиться об их здоровье, развитии и обучении. Ребенок не должен подвергаться жестокому обращению или унижению, привлекаться к работам, которые могут нанести вред его физическому, умственному или нравственному развитию. Дети обязаны заботиться о родителях, а также о лицах, их заменяющих, и оказывать им помощь.

Дети могут быть отделены от своей семьи против воли родителей и других лиц, их заменяющих, только на основании решения суда, если родители или другие лица, их заменяющие, не выполняют своих обязанностей.

Женщинам обеспечивается предоставление равных с мужчинами возможностей в получении образования и профессиональной подготовке, в труде и продвижении по службе (работе), в общественно-политической, культурной и других сферах деятельности, а также создание условий для охраны их труда и здоровья.

Молодежи гарантируется право на ее духовное, нравственное и физическое развитие.

Государство создает необходимые условия для свободного и эффективного участия молодежи в политическом, социальном, экономическом и культурном развитии.

Статья 33. Каждому гарантируется свобода мнений, убеждений и их свободное выражение.

Никто не может быть принужден к выражению своих убеждений или отказу от них.

Монополизация средств массовой информации государством, общественными объединениями или отдельными гражданами, а также цензура не допускаются.

Статья 34. Гражданам Республики Беларусь гарантируется право на получение, хранение и распространение полной, достоверной и своевременной информации о деятельности государственных органов, общественных объединений, о политической, экономической, культурной и международной жизни, состоянии окружающей среды.

Государственные органы, общественные объединения, должностные лица обязаны предоставить гражданину Республики Беларусь возможность ознакомиться с материалами, затрагивающими его права и законные интересы.

Пользование информацией может быть ограничено законодательством в целях защиты чести, достоинства, личной и семейной жизни граждан и полного осуществления ими своих прав.

Статья 35. Свобода собраний, митингов, уличных шествий, демонстраций и пикетирования, не нарушающих правопорядок и права других граждан Республики Беларусь, гарантируется государством. Порядок проведения указанных мероприятий определяется законом.

Статья 36. Каждый имеет право на свободу объединений.

Судьи, прокурорские работники, сотрудники органов внутренних дел, Комитета государственного контроля, органов безопасности, военнослужащие не могут быть членами политических партий и других общественных объединений, преследующих политические цели.

Статья 37. Граждане Республики Беларусь имеют право участвовать в решении государственных дел как непосредственно, так и через свободно избранных представителей.

Непосредственное участие граждан в управлении делами общества и государства обеспечивается проведением референдумов, обсуждением проектов законов и вопросов республиканского и местного значения, другими определенными законом способами.

В порядке, установленном законодательством, граждане Республики Беларусь принимают участие в обсуждении вопросов государственной и общественной жизни на республиканских и местных собраниях.

Статья 38. Граждане Республики Беларусь имеют право свободно избирать и быть избранными в государственные органы на основе всеобщего, равного, прямого или косвенного избирательного права при тайном голосовании.

Статья 39. Граждане Республики Беларусь в соответствии со своими способностями, профессиональной подготовкой имеют право равного доступа к любым должностям в государственных органах.

Статья 40. Каждый имеет право направлять личные или коллективные обращения в государственные органы.

Государственные органы, а также должностные лица обязаны рассмотреть обращение и дать ответ по существу в определенный законом срок. Отказ от рассмотрения поданного заявления должен быть письменно мотивированным.

Статья 41. Гражданам Республики Беларусь гарантируется право на труд как наиболее достойный способ самоутверждения человека, то есть право на выбор профессии, рода занятий и работы в соответствии с призванием, способностями, образованием, профессиональной подготовкой и с учетом общественных потребностей, а также на здоровые и безопасные условия труда.

Государство создает условия для полной занятости населения. В случае незанятости лица по не зависящим от него причинам ему гарантируется обучение новым специальностям и повышение квалификации с учетом общественных потребностей, а также пособие по безработице в соответствии с законом.

Граждане имеют право на защиту своих экономических и социальных интересов, включая право на объединение в профессиональные союзы, заключение коллективных договоров (соглашений) и право на забастовку.

Принудительный труд запрещается, кроме работы или службы, определяемой приговором суда или в соответствии с законом о чрезвычайном и военном положении.

Статья 42. Лицам, работающим по найму, гарантируется справедливая доля вознаграждения в экономических результатах труда в соответствии с его количеством,

качеством и общественным значением, но не ниже уровня, обеспечивающего им и их семьям свободное и достойное существование.

Женщины и мужчины, взрослые и несовершеннолетние имеют право на равное вознаграждение за труд равной ценности.

Статья 43. Трудящиеся имеют право на отдых. Для работающих по найму это право обеспечивается установлением рабочей недели, не превышающей 40 часов, сокращенной продолжительностью работы в ночное время, предоставлением ежегодных оплачиваемых отпусков, дней еженедельного отдыха.

Статья 44. Государство гарантирует каждому право собственности и содействует ее приобретению.

Собственник имеет право владеть, пользоваться и распоряжаться имуществом как единолично, так и совместно с другими лицами. Неприкосновенность собственности, право ее наследования охраняются законом.

Собственность, приобретенная законным способом, защищается государством.

Государство поощряет и охраняет сбережения граждан, создает гарантии возврата вкладов.

Принудительное отчуждение имущества допускается лишь по мотивам общественной необходимости при соблюдении условий и порядка, определенных законом, со своевременным и полным компенсированием стоимости отчужденного имущества, а также согласно постановлению суда.

Осуществление права собственности не должно противоречить общественной пользе и безопасности, наносить вреда окружающей среде, историко-культурным ценностям, ущемлять права и защищаемые законом интересы других лиц.

Статья 45. Гражданам Республики Беларусь гарантируется право на охрану здоровья, включая бесплатное лечение в государственных учреждениях здравоохранения.

Государство создает условия доступного для всех граждан медицинского обслуживания.

Право граждан Республики Беларусь на охрану здоровья обеспечивается также развитием физической культуры и спорта, мерами по оздоровлению окружающей

среды, возможностью пользования оздоровительными учреждениями, совершенствованием охраны труда.

Статья 46. Каждый имеет право на благоприятную окружающую среду и на возмещение вреда, причиненного нарушением этого права.

Государство осуществляет контроль за рациональным использованием природных ресурсов в целях защиты и улучшения условий жизни, а также охраны и восстановления окружающей среды.

Статья 47. Гражданам Республики Беларусь гарантируется право на социальное обеспечение в старости, в случае болезни, инвалидности, утраты трудоспособности, потери кормильца и в других случаях, предусмотренных законом. Государство проявляет особую заботу о ветеранах войны и труда, а также о лицах, утративших здоровье при защите государственных и общественных интересов.

Статья 48. Граждане Республики Беларусь имеют право на жилище. Это право обеспечивается развитием государственного и частного жилищного фонда, содействием гражданам в приобретении жилья.

Гражданам, нуждающимся в социальной защите, жилище предоставляется государством и местным самоуправлением бесплатно или по доступной для них плате в соответствии с законодательством.

Никто не может быть произвольно лишен жилья.

Статья 49. Каждый имеет право на образование.

Гарантируются доступность и бесплатность общего среднего и профессионально-технического образования.

Среднее специальное и высшее образование доступно для всех в соответствии со способностями каждого. Каждый может на конкурсной основе бесплатно получить соответствующее образование в государственных учебных заведениях.

Статья 50. Каждый имеет право сохранять свою национальную принадлежность, равно как никто не может быть принужден к определению и указанию национальной принадлежности.

Оскорбление национального достоинства преследуется согласно закону.

Каждый имеет право пользоваться родным языком, выбирать язык общения. Государство гарантирует в соответствии с законом свободу выбора языка воспитания и обучения.

Статья 51. Каждый имеет право на участие в культурной жизни. Это право обеспечивается общедоступностью ценностей отечественной и мировой культуры, находящихся в государственных и общественных фондах, развитием сети культурно-просветительных учреждений.

Свобода художественного, научного, технического творчества и преподавания гарантируется.

Интеллектуальная собственность охраняется законом.

Государство содействует развитию культуры, научных и технических исследований на благо общих интересов.

Статья 52. Каждый, кто находится на территории Республики Беларусь, обязан соблюдать ее Конституцию, законы и уважать национальные традиции.

Статья 53. Каждый обязан уважать достоинство, права, свободы, законные интересы других лиц.

Статья 54. Каждый обязан беречь историко-культурное, духовное наследие и другие национальные ценности.

Статья 55. Охрана природной среды – долг каждого.

Статья 56. Граждане Республики Беларусь обязаны принимать участие в финансировании государственных расходов путем уплаты государственных налогов, пошлин и иных платежей.

Статья 57. Защита Республики Беларусь – обязанность и священный долг гражданина Республики Беларусь.

Порядок прохождения воинской службы, основания и условия освобождения от воинской службы либо замена ее альтернативной определяются законом.

Статья 58. Никто не может быть понужден к исполнению обязанностей, не предусмотренных Конституцией Республики Беларусь и ее законами, либо к отказу от своих прав.

Статья 59. Государство обязано принимать все доступные ему меры для создания внутреннего и международного порядка, необходимого для полного осуществления прав и свобод граждан Республики Беларусь, предусмотренных Конституцией.

Государственные органы, должностные и иные лица, которым доверено исполнение государственных функций, обязаны в пределах своей компетенции принимать необходимые меры для осуществления и защиты прав и свобод личности.

Эти органы и лица несут ответственность за действия, нарушающие права и свободы личности.

Статья 60. Каждому гарантируется защита его прав и свобод компетентным, независимым и беспристрастным судом в определенные законом сроки.

С целью защиты прав, свобод, чести и достоинства граждане в соответствии с законом вправе взыскать в судебном порядке как имущественный вред, так и материальное возмещение морального вреда.

Статья 61. Каждый вправе в соответствии с международно-правовыми актами, ратифицированными Республикой Беларусь, обращаться в международные организации с целью защиты своих прав и свобод, если исчерпаны все имеющиеся внутригосударственные средства правовой защиты.

Статья 62. Каждый имеет право на юридическую помощь для осуществления и защиты прав и свобод, в том числе право пользоваться в любой момент помощью адвокатов и других своих представителей в суде, иных государственных органах, органах местного управления, на предприятиях, в учреждениях, организациях, общественных объединениях и в отношениях с должностными лицами и гражданами. В случаях, предусмотренных законом, юридическая помощь оказывается за счет государственных средств.

Противодействие оказанию правовой помощи в Республике Беларусь запрещается.

Статья 63. Осуществление предусмотренных настоящей Конституцией прав и свобод личности может быть приостановлено только в условиях чрезвычайного или военного положения в порядке и пределах, определенных Конституцией и законом.

При осуществлении особых мер в период чрезвычайного положения не могут ограничиваться права, предусмотренные в статье 24, части третьей статьи 25, статьях 26, 31 Конституции.